

Česká zemědělská univerzita v Praze

Institut vzdělávání a poradenství

Katedra profesního a personálního rozvoje

Učitel v náročné situaci a možnosti efektivního řešení

Bakalářská práce

Autor: Ing. Miloslava VOSTRÁ

Vedoucí práce: Mgr. PhDr. Marie Hanušová

© 2018 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Institut vzdělávání a poradenství

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Ing. Miloslava Vostrá

Učitelství odborných předmětů

Název práce

Učitel v náročné situaci a možnosti efektivního řešení

Název anglicky

Teacher in Difficult Situation and the Possibilities of Effective Solution

Cíle práce

Cílem práce je zjištění a posouzení efektivnosti strategií řešení krizových situací na vybraných středních školách. Dílčím cílem práce je zjištění využívání těchto strategií pedagogickými pracovníky při zvládání náročných situací s žáky.

Metodika

Práce bude rozdělena na dvě části. Teoretická část práce se bude zabývat charakteristikou povolání učitele a zvládáním náročných situací s žáky. Dále zde bude uvedena deskripce modelových případů krizových situací. Bude zpracována sběrem dat z odborných zdrojů tištěného elektronického charakteru.

Praktická část práce bude vypracována metodou deskripce strategií řešení krizových situací na vybraných středních školách. Dále zde bude zpracováno dotazníkové šetření pro pedagogické pracovníky, jehož obsah bude zaměřen na četnost výskytu krizových situací a formy řešení.

Doporučený rozsah práce

Dle pokynů pro psaní bakalářských prací.

Klíčová slova

krizová situace, pedagogická diagnostika, škola, učitel, žák

Doporučené zdroje informací

- FONTANA, David. Psychologie ve školní praxi: [příručka pro učitele]. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-063-4.
- HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. Sociologie výchovy a školy. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.
- MEŠKOVÁ, Marta. Motivace žáků efektivní komunikací: [praktická příručka pro učitele]. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0198-4.
- TESAŘOVÁ, Martina. Jak na žáky: zvládnání náročných situací ve třídě. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1047-4.
- VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. Pedagogika pro učitele. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.

Předběžný termín obhajoby

2018/19 ZS – IVP

Vedoucí práce

Mgr. PhDr. Marie Hanušová

Garantující pracoviště

Katedra profesního a personálního rozvoje

Elektronicky schváleno dne 21. 10. 2018

Mgr. Jiří Votava, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 7. 11. 2018

Ing. Karel Němejc, Ph.D.

Ředitel

V Praze dne 08. 11. 2018

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala Mgr. PhDr. Marii Hanušové za cenné rady, připomínky a za metodické vedení práce.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci "Učitel v náročné situaci a možnosti efektivního řešení" vypracovala samostatně a citovala jsem všechny informační zdroje, které jsem v práci použila a které jsem rovněž uvedla na konci práce v seznamu použitých zdrojů.

Jsem si vědoma, že na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, především ustanovení § 35 odst. 3 tohoto zákona, tj. o užití tohoto díla.

Jsem si vědoma, že odevzdáním bakalářské práce souhlasím s jejím zveřejněním dle zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a to i bez ohledu na výsledek její obhajoby.

Svým podpisem rovněž prohlašuji, že elektronická verze práce je totožná s verzí tištěnou a že s údaji uvedenými v práci bylo nakládáno v souvislosti s GDPR.

V Praze dne 15. listopadu 2018

Učitel v náročné situaci a možnosti efektivního řešení

Teacher in Difficult Situation and the Possibilities of Effective Solution

Abstrakt

Tato práce se zabývá tématem „Učitel v náročné situaci a možnosti efektivního řešení“. Pedagogičtí pracovníci se ve své učitelské praxi často setkávají s nutností řešit různé krizové situace. Základní a střední školy mají ve svých školních dokumentech vypracovány strategie, které mají za úkol pomoci učitelům tyto náročné situace řešit. Cílem této práce je zjistit, na vybraných středních školách, zda učitelé o těchto strategiích vědí, zda je využívají a jak hodnotí jejich efektivitu.

V teoretické části práce je popsána stručná charakteristika učitelského povolání, modelové případy krizových situací jako jsou kázeň a nevhodné chování žáků, včetně jejich forem a možnosti řešení takového nevhodného chování z hlediska finality, stres učitele a tzv. syndrom „vyhoření“.

V praktické části jsou zpracovány výsledky dotazníkového šetření. To je provedeno mezi učiteli na vybraných školách v regionu Kladno. Zaměřeno je zejména na četnost výskytu nestandardních situací, styly jejich řešení, využívání nabízených možností řešení, uvedených ve strategiích škol, spokojenosti učitelů a problému tzv. syndromu „vyhoření“.

Abstract

This thesis deals with the topic „Teacher in Difficult Situation and the Possibilities of Effective Solution“. Pedagogical staff often encounter the necessity of solving various crisis situations in their teaching practice. Primary and Secondary Schools have in their school papers the development of strategies to help teachers address these difficult situations. The aim of this work is to find at selected secondary schools whether teachers know about these strategies, whether they use them and how they evaluate their effectiveness.

The theoretical part of the thesis describes the chief characteristics of the teaching profession, model cases of crisis situations such as discipline and inappropriate behavior of pupils, including their forms and the possibility of dealing with such inappropriate behavior in terms of finality, teacher stress and so-called „burnout syndrome“.

In the practical part the results of the questionnaire survey are processed. This is done among teachers at selected schools in the Kladno. The focus is on the frequency of occurrence of non-standard situations, the styles of their solution, the use of the offered solutions offered in school strategies, the satisfaction of teachers and the issue of „burnout syndrome“.

Klíčová slova: učitel, žák, škola, syndrom vyhoření, stres, motivace, kázeň, finalita, náročná situace, efektivní řešení

Keywords: teacher, disciple, school, burnout syndrome, stress, motivation, discipline, finality, difficult situation, effective solution

Obsah

1	Úvod.....	9
2	Cíl a metodika.....	11
2.1	Cíl práce	11
2.2	Metodika práce.....	11
3	Teoretická část.....	12
3.1	Charakteristika povolání učitele.....	12
3.2	Zvládání náročných situací s žáky	16
3.2.1	Stres učitele.....	16
3.2.2	Syndrom vyhoření učitele.....	18
3.2.3	Kázeň a nevhodné chování žáků.....	20
3.2.4	Možná řešení nevhodného chování z hlediska finality.....	22
3.2.5	Některé formy nevhodného chování.....	23
4	Praktická část.....	30
4.1	Dotazníkové šetření.....	30
4.1.1	Analýza výsledků dotazníkového šetření	31
5	Závěr	49
6	Seznam použitých zdrojů.....	51
7	Seznam tabulek.....	52
8	Seznam grafů	52
9	Seznam zkratk.....	53
10	Přílohy.....	54

1 Úvod

Tato bakalářská práce se zabývá tématem, které je, zejména v současné době, ve společnosti stále více zmiňováno. Věnuje se mu řada odborníků na pedagogiku, psychologii, sociologii, ale i laická veřejnost. Vždyť každý z nás navštěvoval školu, nebo má školní zkušenosti se svými dětmi nebo vnoučaty. My studenti si ho volíme jako předmět našich studentských prací - Učitel v náročné situaci a možnosti jejího efektivního řešení. Jedná se o oblast, kterou je možno chápat z různých úhlů pohledu.

Jinak jí hodnotí učitel – praktik, jiný pohled má rodič, či žák. V této práci je preferován pohled učitele. Ve školství, tak jako v celé společnosti, došlo k překotným změnám po roce 1989. Zatěžkávací zkouškou pro celou oblast vzdělávání pak byly kurikulární reformy, rychlá a dá se říci, neustálá změna legislativy.

Tak, jako se společnost musí vyrovnávat s poněkud jiným prostředím, tak se s ním musí vyrovnávat i pedagogové a musí se orientovat i v jiném prostředí ve školách, než tomu bylo dříve. To, co měli někteří vyzkoušené, najednou přestává platit.

V současné době tak už nestačí budovat vzdělanost jen na „vědění“, a tak se řada pedagogů zamýšlí nad novými cíli vzdělání. Každá doba má svá specifika, která se odrážejí i ve školství. V době rozmachu nových technologií a počítačové vyspělosti vznikají i vyšší nároky na řešení náročných situací, se kterými se učitelé setkávají v praxi. Ve větší míře se objevují problémy, které v minulosti nebyly dominantní. Jako příklad je možno uvést termín kyberšikana. Dochází i k uvolňování kázně. Žáci se nestydí mluvit vulgárně před dospělými, zesměšňovat svého učitele, či podvádět. Učitelé v každodenní praxi žijí v konfliktních situacích, jak se žáky, tak i s rodiči. Motivování žáků k poznávání něčeho nového bývá stále obtížnější.

Profese učitele je tak stále náročnější, zejména na psychickou odolnost, je mnohostranná a specifická. Pozitivní je, že v hledání příčin problémů a jejich řešení nejsou sami.

K tomu, aby svoji roli v náročných situacích zvládli, jim mohou pomoci různé výzkumy a jejich výsledky, psychologické poznatky a zkušenosti ostatních kolegů – pedagogů. Ty jsou aplikovány a transformovány do praxe a nabízejí jim tak efektivní možnosti řešení té či oné situace. Záleží potom jen na samotném učiteli, jestli je ochoten a schopen se sebevzdělávat i v této oblasti.

Využívá učitel nabízené možnosti řešení, tak jak jsou zpracovány v dokumentech jednotlivých škol? Jsou pro něj přínosné? Na hledání odpovědí na tyto otázky, byť pouze v jednom regionu, je zaměřena tato práce.

2 Cíl a metodika

2.1 Cíl práce

Cílem práce je zjištění a posouzení efektivnosti strategií řešení krizových situací, s nimiž se v současné době učitelé nejvíce setkávají při své práci, a to na vybraných středních školách. Dílčím cílem práce je pak zjištění využívání těchto strategií pedagogickými pracovníky při zvládání náročných situací s žáky.

2.2 Metodika práce

Práce je rozdělena na dvě části. Teoretická část se zabývá stručnou charakteristikou povolání učitele, je zde uvedena deskripce modelových případů krizových situací. Tato část je zpracována sběrem dat z odborných zdrojů tištěného a elektronického charakteru.

Praktická část vychází z informací získaných od pedagogických pracovníků, z jejich praktických zkušeností, a to formou dotazníkového šetření. Obsah je orientován na četnost výskytu nestandardních situací, styly řešení konfliktů, nebezpečí syndromu „vyhoření“ a využívání modelových strategií řešení, uvedených v ŠVP. Šetření je zaměřeno na vybrané střední školy regionu Kladno.

3 Teoretická část

Teoretická část práce obsahuje charakteristiku povolání učitele, zvládání náročných situací s žáky a deskripci modelových případů nestandardních situací.

3.1 Charakteristika povolání učitele

Je těžké odpovědět na otázku, co je podstatou a smyslem učitelství, i když většina lidí to intuitivně cítí. Každý z nás si uvědomuje skutečnost, že škola je neodmyslitelnou součástí života a učitel je neoddělitelnou součástí školy. Učitelé se podílejí na růstu schopností a kultivaci předpokladů pro společenský a pracovní život budoucí generace. Společenská pozice učitele je odvozena nejen od postavení v rámci školské soustavy a uvnitř jednotlivých škol, ale profese učitele je současně situována do celkové sociální struktury společnosti (Havlík, Kořa, 2007, s. 154).

Z výše uvedeného vyplývá, že učitel je pro společnost a její vzdělávání nezbytností. *„Být učitelem znamená poznávat, rozumět a umět: poznávat svět v jeho proměně a rozumět těmto změnám, poznávat vzdělávací prostředí, rozumět faktorům, které jej utvářejí, rozumět žákům i sobě sama na pedagogickém poli, umět s citem reagovat na školní situace, navrhovat a realizovat optimální vzdělávací strategie, vespolečně jednat ve skupině kolegů“.* (Vališová, Kasíková, 2011).

Tak, jako jiná povolání, má i profese pedagogického pracovníka, svá specifika. Například školství jako celek je rezortem s nejvyšším počtem vysokoškolsky vzdělaných zaměstnanců (Havlík, Kořa, 2007, s. 154).

K dalším specifikům se řadí:

- Zodpovědnost – učitel jako zaměstnanec školy, přebírá za žáka právní odpovědnost, tak jak ukládá školský zákon (Zákon č. 561/2004 Sb., §29).
- Výsledky práce učitele – ne vždy jsou sledovatelné a jsou těžko prokazatelné, protože vzdělávání je dlouhodobý proces (základní škola,

střední škola, vysoká škola atd.), a tak zpětnou vazbou pro učitele zůstává většinou až setkání s bývalými žáky a seznámení se s jejich životními úspěchy, či neúspěchy.

- Přizpůsobivost – nutnost flexibility a reakce na změny ve společnosti, v oboru apod.
- Prestiž – výzkumy prestiže jednotlivých povolání vykazují velkou stabilitu v hodnocení za dlouhé časové období a je tak prokazatelné, že veřejnost si nejvíce váží lékařů, učitelů a vědců.
- Feminizace – vysokou míru ovlivňuje i samotná povaha učitelské práce, počet žen vysoce převyšuje počet mužů. Nárůst se datuje od 2. pol. 19. st. (Vališová, Kasíková, 2011, s. 22).

Povolání učitele je náročné. Učitel na žáky působí celou svojí osobností. Může se stát pro své žáky celoživotním vzorem třeba tím, že se pak věnují oboru, pro něž je učitel získal nebo bývá příkladem (kladným, ale i záporným), který napodobují nejen v jeho pozorovatelném chování, ale také v jeho způsobu života, často přebírají jeho životní postoje, hodnoty, názory apod. (Holeček, 2014, s. 13).

Swerdlow (1998) píše o sedmi subrolích, v jejichž propojení jsou zdroje efektivity učitelova působení:

- Učitel – odborník na svůj předmět
- Učitel – profesionál
- Učitel – prodávající
- Učitel – herec
- Učitel – odborník na výběr vhodných a odpovídajících MDP
- Učitel – odborník na psané materiály pro výuku
- Učitel – manažér

Učitel tak musí být odborníkem na svůj předmět, sledovat vývoj v oblasti, kterou učí, reagovat na nové poznatky, vhodně je transformovat do výběru a uspořádání učiva. Dbát na své sebevzdělání a možnosti využití nových informačních technologií. S tím souvisí i výběr vhodných a odpovídajících materiálních didaktických pomůcek.

Měl by umět využívat pedagogickou diagnostiku, tak aby byl zajištěn celkový rozvoj žáka ve vyučování, musí ovládat procesy učení, správně stanovit cíle tzn., aby byly přiměřené, konkrétní, splnitelné, časově vymezené, hodnotitelné, uplatňovat vhodné metody a formy vyučování.

Důležitou roli hraje umění motivovat žáky. V současnosti škola není jediným zdrojem poznání a tak bývá čím dál složitější v konkurenci internetu, sociálních sítí a nových informačních technologií motivovat žáky, a to zejména na středních školách, k probíranému učivu. A právě jednou z možností motivace je i využívání informačních technologií například formou zábavných výukových her.

Učitel by měl zaujmout žáky nejen svými vědomostmi, ale i svým vystupováním, hlasovým projevem, mimoverbální komunikací. Každá vyučovací jednotka bývá jiná i klima třídy se mění a během vyučování se stávají často, pro učitele, nepředvídatelné situace, na které musí umět reagovat. Umění improvizace je tak pro učitele velmi důležité.

Je třeba, aby zvládl připravit psané materiály pro výuku, jako jsou například plány výuky, přípravy na vyučující jednotku. Ty jsou důležité zejména pro začínající učitele. Dále přípravu didaktických testů – může je tvořit sám, ale v současné době je k dispozici celá škála standardizovaných didaktických testů, které měří tu veličinu, kterou mají měřit, jsou nezávislé na podmínkách aplikace, jsou objektivní a mají dostatečnou rozlišovací schopnost. Stále častěji se uplatňují tak zvané „pracovní listy“, které v některých předmětech mohou nahradit nedostatek aktuálních učebnic.

Role manažera spočívá ve znalosti procesů vedení (třídy, školy), se znalostí právní dokumentace školy, řízení, kontroly, koordinace a spolupráce s ostatními učiteli, rozhoduje o věcech chodu školy a usiluje o kvalitní změny, které by měly fungovat ve prospěch žáků i celé školy.

Být dobrým učitelem znamená být i dobrým manažerem (Vališová, Kasíková, 2011, s. 241).

To, co by tato část práce neměla opomenout, je zmínka o osobnosti úspěšného učitele. Na toto téma vyšla celá řada odborných publikací, a to zejména v poslední době. Stalo se i tématem řady studentských prací. Jako jednu z důležitých vlastností dobrého učitele (vyjma odbornosti), je všeobecně pokládána autorita učitele. Není pochyb o tom, že ta ovlivňuje klima ve třídě a také kázeň. Pokud žáci vnímají učitele jako silnou osobnost, dodržují ve třídě kázeň.

Žáci hodnotí učitele podle fyzických vlastností. Dále podle věku, pohlaví, fyzického vzhledu, aktuálního psychického stavu, všeobecného rozhledu. Dívky si všimají oblečení, módních trendů, chlapci spíše odbornosti, vyjadřovacích schopností, inteligence. Je rozdíl vnímání osobnosti učitele u dívek a u chlapců. Jedná se o komplexnější pohled na učitele a jeho autorita tedy nevyplývá jenom z „moci postavení“, ale také z tzv. „moci přitažlivosti“. *„ta spočívá v jeho osobním kouzlu, emocionální inteligenci, v jeho charismatu.“* (Holeček, 2014, s. 94).

Žádný člověk, ani učitel, není dokonalý, může mít i chyby, ale je možné jednu vlastnost přiměřeně kompenzovat vlastností jinou. Důležité pro žáky je, aby učitel byl autentický a přirozený, ochotný, trpělivý, měl smysl pro humor, byl objektivní, spravedlivý, přiměřeně náročný, emocionálně stabilní. Rovněž nálady, či tělesná únava učitele ovlivňují pedagogickou situaci ve třídě. Například střídající se strohost vystupování učitele na jedné hodině s přátelským vystupování na druhé vnáší mezi žáky často nestabilitu a obavy. V takovýchto případech je lepším řešením přiznat žákům situaci hned na úvod hodiny. To není projev slabosti učitele. Naopak může být i mile překvapen „soucítěním“ žákovského kolektivu. (Fontana, 2010, s. 220).

Základním předpokladem pro úspěšné vykonávání učitelského povolání je to, aby učitel měl žáky rád, měl k nim kladný vztah. To žáci vycítí a je to znát i na klimatu ve třídě. Učitel sám, potom může být spokojen se svojí seberealizací v práci, je spokojený a snižuje se tak u něj i možnost rizika syndromu vyhoření.

3.2 Zvládání náročných situací s žáky

Při výkonu práce učitele nejde jen o dobré odborné zvládnutí vyučovacích předmětů. Život přináší i mnoho náročných situací, a to jak pro učitele, tak pro žáky. V současné době je školství pod jistým drobnohledem veřejnosti. Objevuje se jeho kritika, ale konstruktivní návrhy v této oblasti se objevují málokdy. I samotní pedagogičtí pracovníci se musí přizpůsobovat vývoji společnosti a překonávat i určité stereotypy ve svých dosavadních postupech a ne vždy jde vše podle jejich představ. Dá se tak říci, že řešení náročných situací se tak stává součástí jejich každodenní praxe.

Jak si poradit se vzniklými krizovými situacemi pomáhá učitelům řada odborných publikací, školení, ale i výměna zkušeností mezi jednotlivými pedagogy.

Možnosti řešení některých náročných situací, tzn. určité „návodů“, jak se v které situaci zachovat, jak postupovat, školy uvádějí do svých ŠVP či strategie možnosti řešení náročných situací. Ty jsou zpracovávány na základě metodických pokynů, vydaných MŠMT. Na školách jsou určeni výchovní poradci (zpravidla rovněž z řad učitelů), je možné využít pedagogicko – psychologické poradenství. Některé školy využívají ke své práci služby školního psychologa. V ŠVP jsou uvedeny spolupracující organizace a instituce, u kterých mohou jak učitelé, tak žáci hledat pomoc se svým problémem.

Následující část práce bude zaměřena na stručný popis vybraných náročných situací, se kterými se ve své učitelském životě setkávají učitelé a žáci.

3.2.1 Stres učitele

Stres bývá vymezován různě, ale v podstatě je to „*zvýšený nárok na přizpůsobivé schopnosti mysli a těla*“ (Fontana, 2010, s. 370). Není sám o sobě ani dobrý, ani špatný a je ovlivňován intenzitou stresoru a psychickou odolností jedince.

Není pochyb o tom, že povolání pedagoga je stresové. Důvodů vyvolání stresu (stresorů) je celá řada. Mohou to být:

- žáci- udržení kázně, nedostatečná motivace, nedostatek času, vulgarity ve vyjadřování,
- jejich rodiče – vzrůstající agresivita, nekritický pohled na své děti,
- kolegové – možné konflikty ve sborovně, jejich nespolehlivost,
- řídicí pracovníci – časté změny učebních programů, personální změny, direktivní řízení, možná šikana,
- politici – rychlé změny v legislativě, neodpovídající platové ohodnocení, nadbytečná administrativa,
- Média - nedostatečné společenské ohodnocení apod.

Vzhledem k tomu, že každý člověk je individualita, na každého může stejný stresor zapůsobit jinak, vnímá ho jinou intenzitou. Příklad: pro někoho může být největším stresorem nedostatek seberealizace, pro druhého jsou to nespolupracující žáci. Jak už je uvedeno výše, odolnost proti stresu je individuální. Tady stojí za připomínku, že v psychologii jsou rozlišovány dva druhy stresu:

- Distres – škodlivý (je třeba se mu vyhýbat).
- Eustres – stav zdravé pohotovosti organismu, jehož pomocí se mohou naopak zvyšovat výkony a odolnost člověka a je přirozenou součástí jeho aktivního života.

Každý učitel by měl vědět, co je pro něj tím největším stresorem a měl by umět mu předcházet. Nejčastější doporučení:

- *Volte únosnou míru zátěže;*
- *Dopřejte si zdravý spánek, správnou životosprávu;*
- *Myslete pozitivně, usmívejte se, zpívejte si;*
- *Rozumně se pohybujte, sportujte, relaxujte;*
- *Pěstujte své zájmy a dobré mezilidské vztahy;*
- *Pojmenujte své stresory a vyhýbejte se jim;*
- *Nebojte se změny (myšlení, cítění a jednání), (Holeček, 2014, s. 72).*

Ve stresové situaci je nejlepší nic závažného neřešit a nezapomínat na odpočinek. Doporučení v obecné rovině jsou jasná, ovšem jejich realizování v životě není tak jednoduché, zejména pro člověka, který je ve stresu již delší dobu a projevuje se na jeho zdraví různými psychosomatickými příznaky (tělesná únava, bolest hlavy apod.). Přeneseně pak stresový stav pedagoga působí i na žáky.

3.2.2 Syndrom vyhoření učitele

Od učitele se očekává, že u něj bude převládat optimistická nálada, která vede ke spolupráci a vzájemnému porozumění. Současně by měl být schopen ovládat své citové projevy, nepřenášet konflikty ze školy do rodiny a naopak. Proto jednou z hlavních vlastností učitele by měla být i vyrovnanost a citová zralost. Náladovost učitele, jak je uvedeno výše, je žáky citlivě a negativně vnímána. Všude tam, kde se pracuje s lidmi, s dětmi, může dojít k tzv. syndromu vyhoření (Burnout Effect). Jedná se o duševní a fyzické vyčerpání energie.

Tělesné vyhoření se projevuje bolestmi hlavy, zad, poruchami spánku, slabostí, chronickou únavou. Úzkost, deprese, celkový pocit nespokojenosti, nespokojenost se svou prací, negativní postoj k sobě – to patří mezi příznaky psychického vyhoření. Popisuje se zpravidla ve třech oblastech: kognitivní, citové (nejvíce se projevuje u učitelů) a sociální.

Vývoj vyhoření se zpravidla popisuje v pěti fázích:

1. Nadšení – zejména u začínajících učitelů, velká očekávání (často nereálná), práce přes čas, která ho naplňuje, je zcela „oddán“ své profesi, nemá čas na relaxaci.
2. Spokojenost – učitel přijal svou roli, zjistil, že vše není proveditelné, začíná zakládat rodinu, věnovat se svým zájmům, nadšení upadá, součástí spokojenosti je i kladná zpětná vazba, např. pochvala a té se málokdy dočká.
3. Stagnace – objevují se otázky vlastního smyslu práce, její efektivity. Dochází k nespokojenosti, žádná pochvala, nespolupracující

kolegové, byrokratické překážky. Začíná se projevovat pohodlnost. Mohou se začít projevovat zdravotní potíže, pocit beznaděje. Ředitelé to zpravidla neřeší. V této fázi je nejlépe možné syndrom vyhoření zastavit.

4. Apatie – může být dočasná nebo trvalá. Přichází po déletrvající stagnaci. Apatický učitel nezvládá nezáměr o vzdělání ze strany žáků, či jejich vzrůstající agresivitu. Začíná vnímat své povolání pouze jako zdroj obživy, odmítá jakékoliv novinky a nové postupy, či změnu motivace pro žáky.
5. Vyhoření – jedná se o období kdy má člověk pocit, že ztratil smysl života a pokračují další psychické projevy syndromu vyhoření – pocit ztráty sebe (Holeček, 2014, s. 64-65).

Jednotlivé fáze přecházejí plynule a učitel si to ani neuvědomuje. V dnešní době roste počet problémových a agresivních žáků, kterým je nutno věnovat více času, roste administrativní zátěž v krátkých časových termínech, nezná ihned výsledky své práce, ubývá mu potřebný čas, ve kterém by mohl odpočívat. Největší riziko syndromu vyhoření hrozí perfekcionistům.

Graf 1 Prevence syndromu vyhoření

Zdroj: <https://www.vyplnto.cz/realizovane-pruzkumy/20468/>

Graf č. 1 ukazuje, že přibližně 54 % dotázaných z provedeného výzkumu, který pracoval se vzorkem 122 dotazovaných, neví jaká je prevence proti syndromu vyhoření. Přitom k tomu, aby prevence syndromu vyhoření mohla být úspěšná, je třeba si uvědomit v první řadě příznaky a také vědět jak prevenci provádět. Lépe se brání při počátečních projevech tohoto syndromu. Obecně lze preventivní zásahy rozdělit do dvou oblastí, a to osobní a pracovní.

V obou platí, že je potřeba zvolit únosnou míru zátěže. Stanovit si priority. Co je potřeba udělat hned a co může počkat, co je více významné a co méně. Je dobré ve škole promyslet a popřípadě upravit organizaci své práce, zautomatizovat některé činnosti a tím odbourat nadbytečnou administrativu. Nezabývat se věcmi, které nemůžu změnit. Pozitivní přístup k životu to je nejdůležitější doporučení prevence syndromu vyhoření. (Holeček, 2014, s. 63 – 67)

3.2.3 Kázeň a nevhodné chování žáků

Dodržování kázně ve třídě je důležité jednak pro efektivnost učení, ale i pro bezpečnost žáků i učitelů. V literatuře je mnoho definic, co to je kázeň. Obecně lze říci, že kázní můžeme rozumět dodržování stanovených norem. Ve školství tyto normy představuje školní řád a pokyny učitele a podřizování se jim.

K udržení kázně a pořádku ve třídě přistupuje každý učitel podle svého temperamentu a podle toho, jak dokáže být tolerantní. Některým tak mírný hluk, či pohyb žáků ve třídě nevádí a naopak, jiní učitelé nesnesou žádné vyrušování ve svých hodinách. Je učitel, který ve svých hodinách má rád určitou míru přátelství a žertování a naopak, další preferuje při své výuce, formálnost a vážnost. Z uvedených příkladů vyplývá, že označení problémového chování je závislé na samotném učiteli. Na tom, co je pro něj samotného ještě přijatelné chování. (Fontana, 2010, s. 338).

Vždy lepší variantou je kázeňským problémům předcházet, i když ne ve všech případech je to možné. Aby tomu tak mohlo být, je třeba najít jádro problému, a také uvědomění si, proč vzniklou situaci sám pedagog považuje za problém. Uvědomit si příčinu problémového chování žáka a cíl, který jím sleduje.

Diagnostikování vzniklého problému není jednoduché a ve složitějších případech je dobré využít odborníky v pedagogicko- psychologických poradnách.

Příčin nevhodného chování žáka může být celá řada:

- Porucha pozornosti (ADD)
- Porucha pozornosti spojená s hyperaktivitou (ADHD)
- Poruchy autistického spektra SPAS, Aspergerový syndrom (tyto děti jsou integrovány do běžných tříd, kde jim pomáhá asistent pedagoga. Protože těchto dětí v současné době přibývá, je nutné poučit učitele o těchto poruchách, aby se nestávalo, že k takovýmto žákům bude přístupováno stejně tak jako ke zdravým žákům).
- Nepříznivý aktuální stav žáka

Nedá se říci, že by žáci, u kterých se projevují syndromy ADD nebo ADHD, automaticky nebyli v životě úspěšní. Někteří dovedou využívat své silné a slabé stránky, svoji tvořivost a osvojili si „*dovednosti potřebné k přežití*“.(Riefová, 2010, s. 67). Existují však i takoví žáci z této skupiny, kteří tak úspěšní nebyli.

Aktuální stav, ve kterém se žák nachází, může být ovlivněn mnoha faktory. Patří mezi ně potřeba jídla, pití, spánku nebo nedostatek pohybu, či rozpoznání situace, kdy se žák nudí apod. Tyto aspekty jsou zpravidla zahrnovány do kategorie neuspokojených potřeb žáka.

Žák může prožívat po určitou dobu i silnější emoce – hádky v rodině, zamilovanost, rozvod rodičů, úmrtí v rodině atd. Nastupující nebo končící nemoc, ale také vliv návykových látek a drog, či jiného rizikového chování. Příčinou rušivého chování může být i pocit méněcennosti. (Holeček, 2014, s. 150).

„Školní psychologové a školní speciální pedagogové ve školách mnoho času věnují právě žákům, kteří vykazují tyto poruchy chování. Při jejich diagnostikování až překvapivě často zjišťují, že jsou úzkostní, nejistí jedinci s malým sebevědomím. (Holeček, 2014, s. 151).

3.2.4 Možná řešení nevhodného chování z hlediska finality

Pojem FINALITA koncentruje Holeček (2014, s. 155) takto: je třeba ptát se: „*Za jakým účelem, s jakým cílem to dané dítě dělá*“.

Každý člověk potřebuje a chce svém životě zažít pocit úspěchu, mít pocit, že je alespoň na chvíli důležitý. To platí i o žácích ve škole. Chtějí tohoto pocitu úspěchu a důležitosti dosáhnout zpravidla prospěchově neúspěšní žáci a ti, kteří pochybují o svých schopnostech, a to v různých oblastech života. Způsoby, kterými toho chtějí dosáhnout, jsou například vynucování si pozornosti učitele i spolužáků, ovlivňování a určování dění ve třídě, kritizování neschopnosti učitele či trestání druhých za domnělé nebo reálné „křivdy“ (Holeček, 2014, s. 155).

Vynucení si pozornosti

Žák vyrušuje, upozorňuje na sebe. Zvyšuje svůj pocit důležitosti, protože ostatní se mu musí věnovat. Učitel potom automaticky žáka napomíná, jeho rušivé chování tak splnilo svůj účel, protože vyrušující žák se opravdu dostane do „centra dění“.

Vhodnou reakcí učitele je to, že si pro tyto žáky připraví individuální úkoly, o hodině se snaží alespoň o krátký kontakt s každým žákem popřípadě, pokud to je jen trochu možné chování žáka pouze registruje, ale nereaguje. Dá se předpokládat, že pokud chování žáka nepovede k cíli, sám od takového jednání upustí.

Boj o vliv

Žák se snaží odpoutat pozornost učitele od dosavadní činnosti, např. zkoušení tím, že vyrušuje, je drzý, vzdorovitý. Učitel se začne tímto chováním zabývat a ztrácí čas potřebný k dosavadní činnosti (nebude čas na zkoušení). Vyrušující žák tím získává ve třídě uznání spolužáků a důležitější postavení, protože odvrátil „hrozbu“. Učitel začne vyhrožovat tresty – chce zvítězit, a to je přesně to, co žák chtěl – boj o vliv. Málokterá takováto situace končí nerozhodně.

Škola by měla být přípravou na život, proto je důležité občas připomenout žákům, že v životě je třeba řešit i nepříjemné situace a nacházet kompromis. Učitel by proto měl dát možnost žákovi důstojně „vycouvat“ ze vzniklé situace, třeba nějakou aktivitou, popřípadě humornou poznámkou. Neměl by se nechat zatáhnout do nic neřešící diskuse. Dobrý učitel by měl umět zacházet se svým pocitem vzteku proti provokujícímu žákovi nebrat tyto konfrontace osobně.

Hledání soucitu

Potřeba vyjadřování soucitu učitele, ale i rodičů, proto, aby si žák zlepšil své negativní sebepojetí. Nejčastěji upozorňováním „ty na to máš, jen kdyby si víc chtěl“ apod. Aby vyvolal soucitnou reakci, kterou potřebuje, je žák pasivní, nespolupracuje, nereaguje ani na domluvy ani na donucování, upoutává pozornost okolí svými neúspěchy.

Je třeba si uvědomit, že opravdu existují žáci, kteří jsou si velmi nejistí, a proto o hodinách mlčí a neprojeví se. V těchto případech je nutná trpělivost pedagoga. Požívá se jednoduchá, ale účinná metoda: „*Pochval, pobídní a odejdi!*“ (Holeček, 2014, s. 159).

Takoví žáci by neměli být kritizováni, měli by vědět přesně, co se od nich očekává. Jejich hodnocení by mělo být minimální, tak aby se cítili bezpečně a mohli zažít pocit úspěchu z práce. Je nutné pro ně stanovit přiměřené cíle.

3.2.5 Některé formy nevhodného chování

Neklid, nepozornost, nepořádnost

Pokud se žák se nesoustředí, vykřikuje, má nevhodné poznámky apod. jsou tyto projevy označovány za lehké formy neklidu. Pobíhání po třídě, houpání se na židli, napodobování zvuků atd. jsou pak těžší formy neklidu. Obě tyto formy způsobují nesoustředěnost a neschopnost dokončit stanovené úkoly. Otázka neklidu a nepozornosti je ovlivňována také impulzivností, temperamentem a neposlední řadě také mobilními telefony a tablety, které narušují výuku ve třídě.

Nepořádný žák často zapomíná věci do školy. Má nepořádek na lavici apod. Toto chování potom znepríjemňuje práci jak učitelům, tak samotným žákům.

Při řešení této situace se doporučuje nejdříve vyloučit neklid z důvodu neuspokojení základních potřeb žáka (př. vyvětrání místnosti, pití). Relaxace o přestávkách – možnost pohybu. Při neklidu v hodině zpestřit výuku - střídat činnosti, používat například změnu modulace hlasu, tedy náhle ztišit hlas. Zadávat individuální krátkodobé úkoly neklidným dětem nebo střídat různé metody výuky.

U nepořádných žáků – mladších dětí se doporučuje, ve spolupráci s rodiči, pracovat na automatizované pracovní návyky a postupy. U starších žáků lze použít systém odměn a trestů. Příkladem může být, že místo trestu se uloží žákovi napsat slohovou práci na téma: dnes jsem si zapomněl... popřípadě formou za napomenutí jedna čárka za tři čárky následuje trest. Důležitá je role učitele, který musí být nejen spravedlivý, ale i důsledný. (Holeček, 2014, str. 173).

Vyhýbání se práci

Pokud má žák vysoké IQ a přesto se vyhýbá práci (je lenivý – nedělá si úkoly, nepřipravuje se na výuku) může to být signálem, že si nevěří a má strach ze svého selhání. Další příčinou mohou být specifické poruchy učení, dítě je neúspěšné v učení a tak se svoji pasivitou snaží vyhnout svému selhání. Nelze nezmínit i tu skutečnost, že mezi žáky pasivní a nespolupracující se řadí i ti, kteří z důvodu toho, aby neztratili svůj sociální status ve třídě (nezapadli mezi šprty, zachovali si svoji tvář) se vyhýbají úspěchu.

U žáků, kteří nepracují z důvodu strachu ze selhání, je potom vždy nutné volit individuální přístup a posilovat tím jejich sebevědomí a aktivitu. Některé možnosti jsou uvedeny v textu výše. Další možností je odměna pro pracovitě něčím, o co by měli zájem i líní žáci, nabídnout spolupráci. Je možné použít výměnu rolí – žák učitelem apod.

Podvádění, lhání

Zejména mladší děti si nepravdami vylepšují svůj sebeobraz. Ty slouží hlavně k tomu, aby před svými spolužáky nevypadali špatně, neinformovaně. Projevuje se u nich fantazijní vnímání světa. Pokud se jedná o maličkosti, není nutné z toho dělat hned výchovný problém. Jiná situace je v případě, že žák podvádí či lže vědomě, promyšleně. Takové jednání by se nemělo přehlížet. Obvykle za ním stojí nějaká obava nebo strach.

Pokud takové počínání vychází z obavy z trestání rodičů, učitel by měl začít komunikovat s rodiči žáka častěji. Při závažné lži je potom nutné začít věc prošetřovat, ale platí zde zásady, že přiznání je polehčující okolnost, je třeba vždy ocenit přiznání, rozhodnout se žákem jak napravit případné následky lži nebo podvodu a po postihu dát žákovi možnost nového začátku. Při zjištěném podvodu je třeba na starší žáky působit i morálně (Holeček, 2014, s. 179). Míra prošetřování i postihů by měla být závislá vždy na závažnosti provinění žáka.

Krádež

Příčiny krádeže mohou být různé. Z pomsty, ze závisti, krádež může být i kritériem odvahy – začlenění se do party, z důvodu toho, že dítě chce být přijímáno druhými – krade, aby mohlo dávat dárky. Krádež promyšlená, z touhy po zisku je z výchovného hlediska nejzávažnější. Bývá plánovaná, a tak bývá často obtížné vypátrat zloděje.

Vyšetřovat by se mělo pouze u žáků, kterých se krádež dotýká a nikoliv před celou třídou, pokud je zřejmé, kdo krádež spáchal. Vysvětlit žákům, že k přiznání musí být odvaha a přiznání pochválit a brát to jako polehčující okolnost. Je možné také využít možnosti pedagogicko – psychologických poraden. Ty mají tu výhodu, že mohou pracovat s celou rodinou.

Platí zásady presumpce neviny. Není vhodné prohlížet dětem tašky, ony samy, na pokyn učitele, by měly vyndat její obsah. V rámci prevence je dobré dávat cenné věci do schránek, v případě opakujících se případů krádeže, školy instalují

kamerové systémy, zavádějí bezpečnostní opatření, jako například uzamykání tříd po výuce.

Záškoláctví

„Záškoláctví je úmyslné zameškávání vyučování. Žák o své vlastní vůli, většinou bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku.“ (Holeček, 2014, s. 180). Záškoláctví má svoje důvody, mezi které se řadí obavy ze špatné známky, ze šikany, z neúspěchu, z posměchu, vlivem party ve které se bere záškoláctví jako projev odvahy. Strach z předmětu, z učitele anebo také pouze to, že žák chce okusit pocit z neobvyklého prožitku. Patří sem také stále častěji, zejména u žáků středních škol, absence ve školní docházce z důvodu výdělečné činnosti žáků.

V takovýchto případech je vhodné zjistit, jaké je postavení žáka v kolektivu, jeho vztah k předmětu, učiteli a je dobré navázat spolupráci s rodiči. Bohužel, stává se, že někteří z nich záškoláctví svých dětí kryjí.

V případě nezletilých žáků je škola povinna hlásit, jestliže má žák zameškáno více jak 30 vyučovací hodin, hlásit tuto situaci na OSPOD (Orgán sociálně právní ochrany dětí). (MPSV).

Podle Školského zákona § 22 odst. 3 písmeno d) *je zákonný zástupce povinnen dokládat důvody nepřítomnosti žáka ve vyučování v souladu s podmínkami stanovenými školním řádem dané školy.*

Agrese, šikana

Šikaně je věnována v současné době velká pozornost. Její důsledky si odnášejí všichni zúčastnění. Jak agresor, tak oběť, ta ovšem ve větší míře. Neexistuje jeden návod na její řešení, protože vždy se jedná o velice individuální, citlivou záležitost, ke které se také tak je nutné chovat. *„Šikanu nestačí odsuzovat, nestačí ji ani potírat Především je třeba jí rozumět. Neexistuje nějaký jednotný, vždy použitelný, vyčerpávající recept, co s ní, jak na ni. Každá škola, každá třída, každý případ šikany je trochu jiný a vyžaduje trochu jiný přístup a postup. Každá oběť i každý agresor jsou jedinečnou osobností, a navíc i každý učitel je jiný a musí*

„manévrovat“ podle toho jak děti reagují na jeho osobní projev.“ (Říčan, 1995, s. 11).

V rámci prevence šikany na školách bývají např. schránky důvěry, ankety, dozory na vytypovaných místech apod. MŠMT vydává směrnice s pokyny pro řešení šikany. Na základě těchto pokynů jsou školami zpracovávány školní strategie řešení náročných situací, mezi něž šikana i kyberšikana patří. Stále větším problémem na našich školách jsou projevy agresivního jednání žáků.

Rozeznáváme čtyři formy agresivního jednání:

1. Psychická - Verbální: pomluvy, nadávky, urážky.
2. Tělesná - pošťuchování, bytí.
3. Materiální – poškozování lavic, učebnic, zařízení školy.
4. Autoagrese – sebepoškozování žáků (Holeček, 2014, s. 183). Agresivní jednání vychází z řady faktorů, vztahujících se k osobě žáka (temperament, frustrace, návyk řešit konfliktní situace útokem), ale i k situaci ve které se nachází (strach ze selhání, pocit ohrožení své bezpečnosti apod.).

Násilné chování, a to ve všech jeho formách nesmí být přehlíženo, naopak mělo by být ihned přerušeno a věc řešena tak, aby postih (kázeňský trest, náhrada škody apod.) proběhl v co nejkratší době od incidentu.

Návykové látky

Jak říká Seneca, žádné otroctví není tak potupné, jako otroctví dobrovolné. V případě podezření, či dokonce výskytu omamných látek ve škole, je potřebné vždy postupovat, ze strany učitele, velmi citlivě a je nutné vycházet z aktuální situace. Distribuce nebo používání drog je trestným činem, a proto vždy platí oznamovací povinnost učitele. Při rozhovoru - „vyšetřování“ by měl učitel podávat dotazy žákům spíše k budoucnosti. Většina žáků si ani nemusí uvědomovat, jaká rizika z používání drog jejich distribuce pro ně plynou. Řešení těchto situací je zpravidla upraveno na konkrétních školách v souladu s vydávanými metodikami, které jsou dostupné na webových stránkách MŠMT. Důležití jsou na školách metodici – preventisté.

V této oblasti hraje důležitou roli prevence. K tomu je možné např. využít formy besed nejen učitelů s žáky, ale vhodné je přizvat i odborníky z organizací, které se drogovou závislostí a jejími důsledky zabývají (Tesařová, 2016). Pokud se na škole problém drog vyskytne, je nutná spolupráce nejen třídního učitele se žákem, ale i s vedením školy, učitelem - preventistou a rodiči. Je možné se poradit na Lince důvěry.

Otázka drog na škole by měla mít jasné postupy řešení, které respektují všichni učitelé. Příklad možného postupu ukazuje tabulka č. 1, kde je uveden postup při podezření z používání návykové látky při vyučování na základní škole.

Tabulka 1 Standardní řešení krizové situace

Standardní řešení krizové situace		
Krizová situace Podezření na držení omamné nebo psychotropní látky žákem		
	Opatření	Odpovědnost
1.	Bezpečné zajištění látky. Zabavenou látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury ani neodhadují, o co se jedná. Izolování žáka Uvědomění vedení školy O události se sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka Tento záznam založí školní metodik prevence do své agendy a vyrozumí vedení školy	Vyučující učitel a další zletilá osoba Učitel vykonávající dohled/ Učitel upozorněný žáky na situaci Další zaměstnanec školy
2.	Vyrozumění Policie ČR, konzultace dalšího postupu Informování zákonného zástupce žáka. Izolování žáka do příjezdu Policie ČR, dohled. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany a vyčká jeho pokynů.	Zástupce vedení školy
Standardní řešení krizové situace		
Krizová situace Užívání omamných nebo psychotropních látek, vstup do školy pod jejich vlivem		
	Opatření	Odpovědnost

1.	Bezpečné zajištění látky. Zabavenou látku nepodrobují žádnému testu ke zjištění její chemické struktury ani neodhadují, o co se jedná. Izolování žáka. Uvědomění vedení školy. O události se sepíše stručný záznam s vyjádřením žáka. Tento záznam založí školní metodik prevence do své agendy a vyrozumí vedení školy	Vyučující učitel a další zletilá osoba Učitel vykonávající dohled/ Učitel upozorněný žáky na situaci Další zaměstnanec školy
2.	Vyrozumění Policie ČR, konzultace dalšího postupu. Přivolání lékaře – předání zajištěné látky. Oznámení incidentu zákonným zástupcům žáka. Jestliže není zákonný zástupce dostupný, vyrozumí škola orgán sociálně právní ochrany a vyčká jeho pokynů.	Zástupce vedení školy

Zdroj: (Standardy pro řešení krizových situací, 2013-2018)

Inkluze dětí

Zapojování žáků se zvláštními vzdělávacími potřebami do běžných škol patří rovněž mezi náročné situace, které ve třídě mohou nastat. K tomu, aby se minimalizovala možnost vzniku krizové situace a byl naplněn cíl, který je integrací sledován, tím je umožnění poskytnutí postiženým dětem společnou zkušenost se zdravými vrstevníky při respektování jejich specifických potřeb, je potřeba zejména dostatek finančních prostředků (úpravy třídy, bezbariérové vchody, osobní asistenti žáků, speciální pomůcky).

Důležitá je schopnost a připravenost učitele, tzn. znalost postižení – možnosti žáka, speciální přístup k němu, možnost vypracování IVP, volení správných metod vyučování, tak aby byly zapojeny do činnosti všechny děti a v neposlední řadě i „poučení“ třídního kolektivu s důrazem na skutečnost, že každý člověk má své odlišnosti a může být pro druhé přínosem. „ *Vyspělost kultury společnosti se pozná podle toho, jaký postoj zaujímá ke svým nejslabším jedincům a jak se o ně umí postarat*“. (Tesařová, 2016, s. 90).

G. Petty (2008) doporučuje: „*na špatné chování určitého žáka bychom neměli reagovat stejným více než dvakrát až třikrát za sebou*“. Aby byl učitel schopen dobře a efektivně zvládnout projevy nevhodného jednání žáků, musí mít žáky rád, potřebuje pedagogický optimismus, nebrat tyto projevy osobně, měl být trpělivý, nic nepřehánět a nepanikařit.

4 Praktická část

V praktické části jsou zpracovány informace získané ze zkušeností pedagogických pracovníků, a to metodou dotazníkového šetření. Pro relevanci zjištěných dat byla ještě zvažována metoda strukturovaného rozhovoru s jednotlivými pedagogy. Vzhledem ke skutečnosti, že počet učitelů, kteří byli ochotni věnovat svůj volný čas takovému rozhovoru, byl minimální, bylo od této metody ustoupeno.

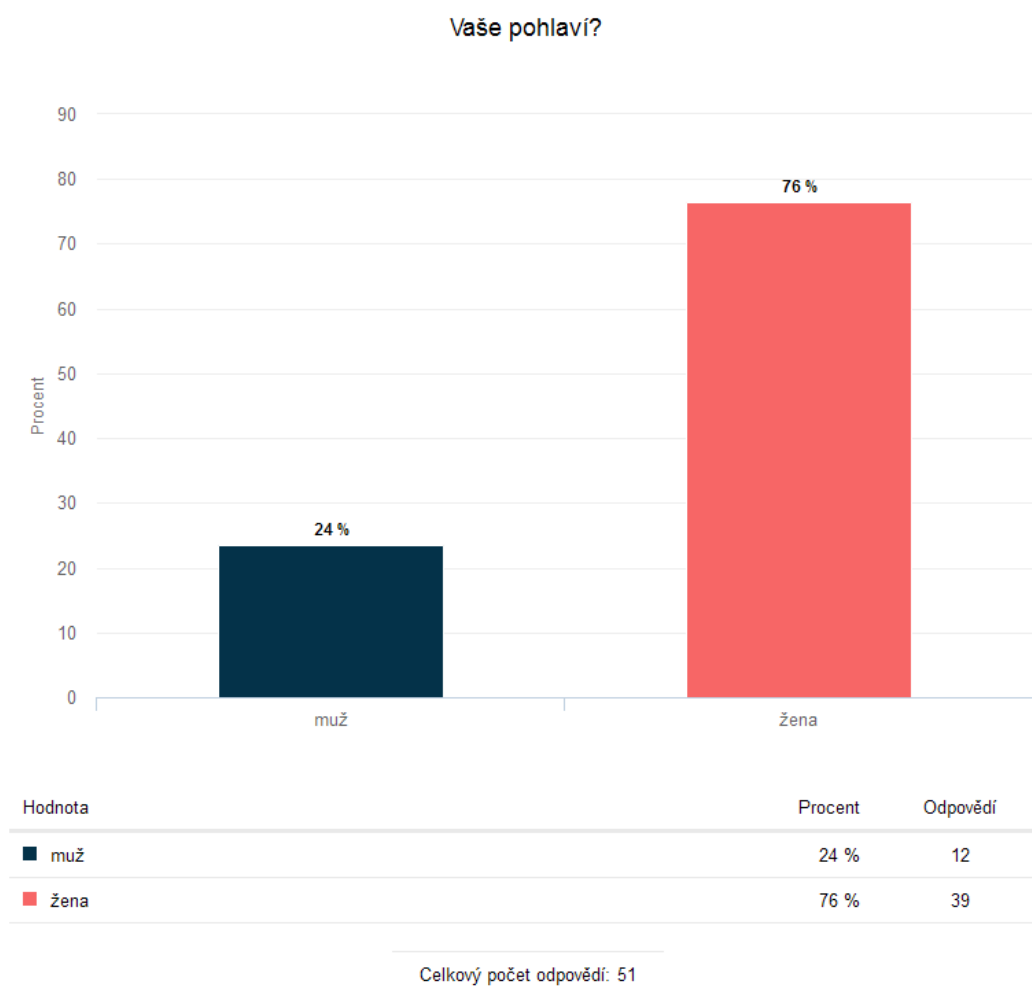
4.1 Dotazníkové šetření

Dotazníkové šetření bylo rozesláno 196 pedagogům vybraných škol v regionu Kladno. Odpovědi byly anonymní. Na zaslané otázky odpovědělo 51 učitelů, což představuje cca 26 % všech dotázaných. Obsah dotazníkového šetření byl soustředěn do 17 otázek (Dotazník je přílohou č. 1 této práce), které jsou orientovány na četnost výskytu nestandardních situací, styly řešení konfliktů, nebezpečí syndromu „vyhoření“ a využívání zpracovaných strategií řešení pedagogy.

Úvodní čtyři otázky jsou zaměřeny na obecnou identifikaci odpovídajícího tj. pohlaví, délka praxe, typ školy. Další čtyři otázky jsou věnovány vybraným aspektům spokojenosti učitelů a tzv. syndromu „vyhoření“. Nevhodným chováním žáků a četnosti jeho výskytu se zabývá pět otázek a závěrečné čtyři otázky se snaží získat poznatky o řešení těchto situací z učitelské praxe.

4.1.1 Analýza výsledků dotazníkového šetření

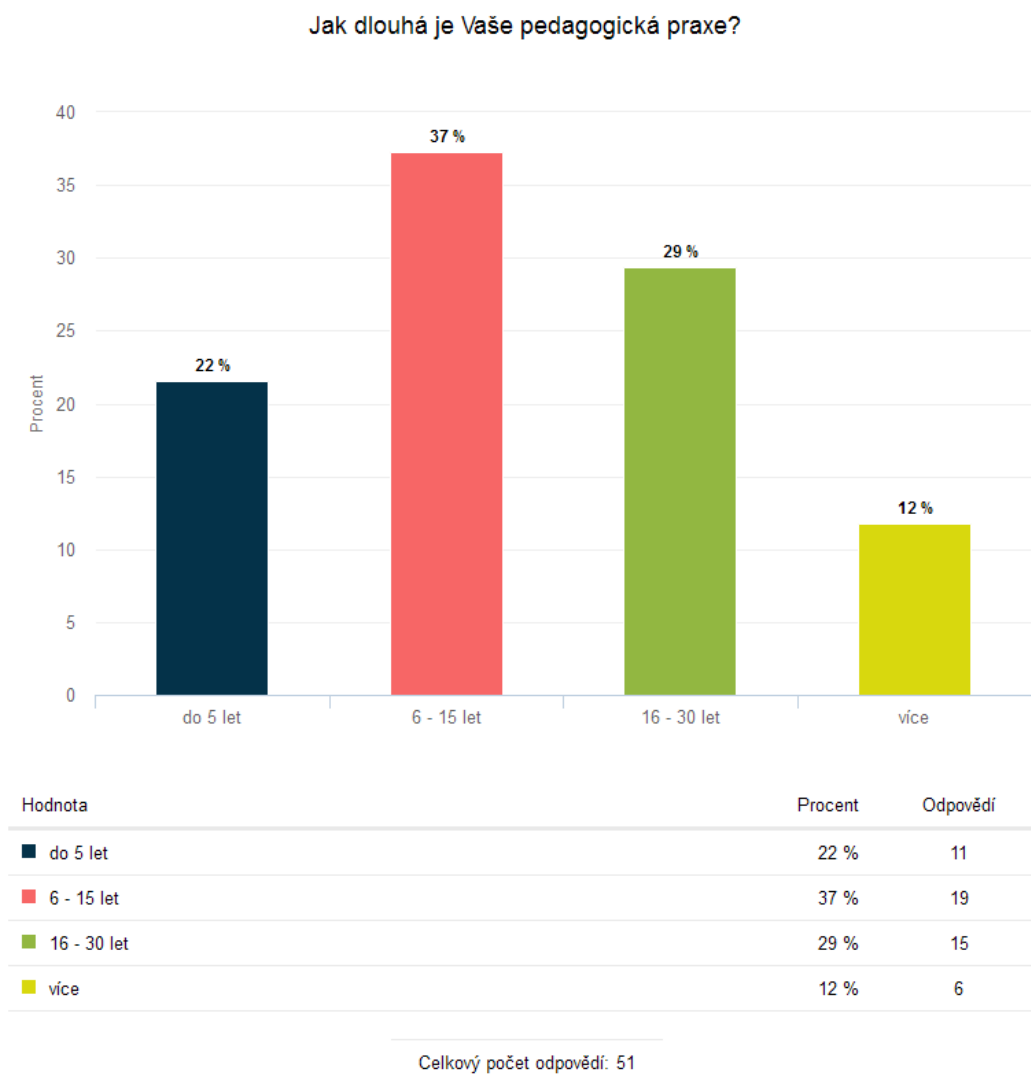
Graf 2 Pohlaví respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Odpovědi na úvodní otázku dotazníkového šetření ukazují na fakt, že na školách převažují pedagogičtí pracovníci – ženy. Ty jsou zároveň ochotnější odpovídat na zaslané otázky. 76 % ze všech odpovídajících uvedlo pohlaví žena. Mužů - pedagogů odpovědělo 24 % ze všech odpovídajících.

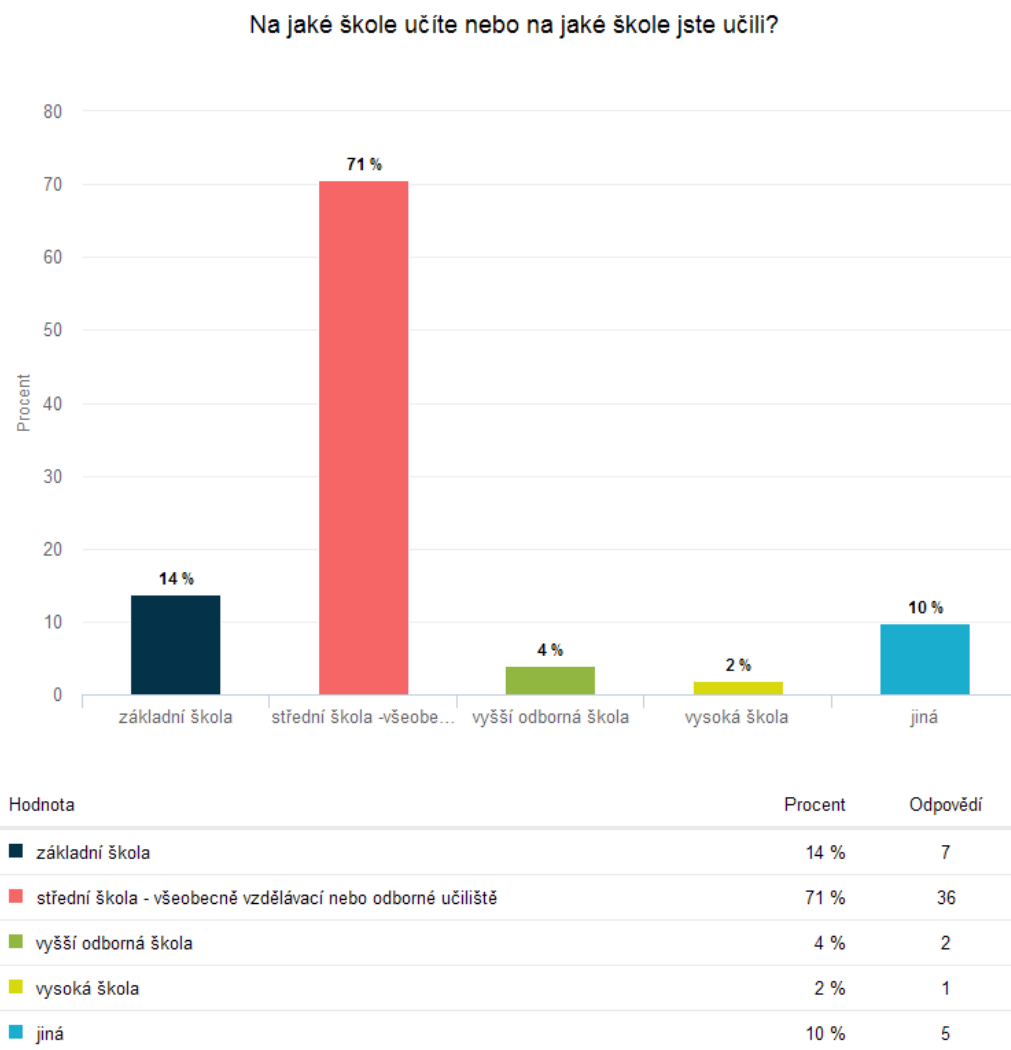
Graf 3 Délka pedagogické praxe

Zdroj: Vlastní zpracování

Z následujícího grafu č. 3 vyplývá, že nejvíce se do dotazníkového šetření zapojili učitelé a učitelky s pedagogickou praxí od 5 do 30 let. Celkem 66 % z celkového počtu odpovídajících. Jedná se o skupinu velmi zkušených pedagogů. Do této skupiny můžeme ještě přiřadit odpovídající s praxí delší 30 let, kterých odpovědělo 12 % z celkového počtu. Učitelů s praxí do 5 let se zapojilo 22 % z odpovídajících.

Graf 4 Působíště respondentů

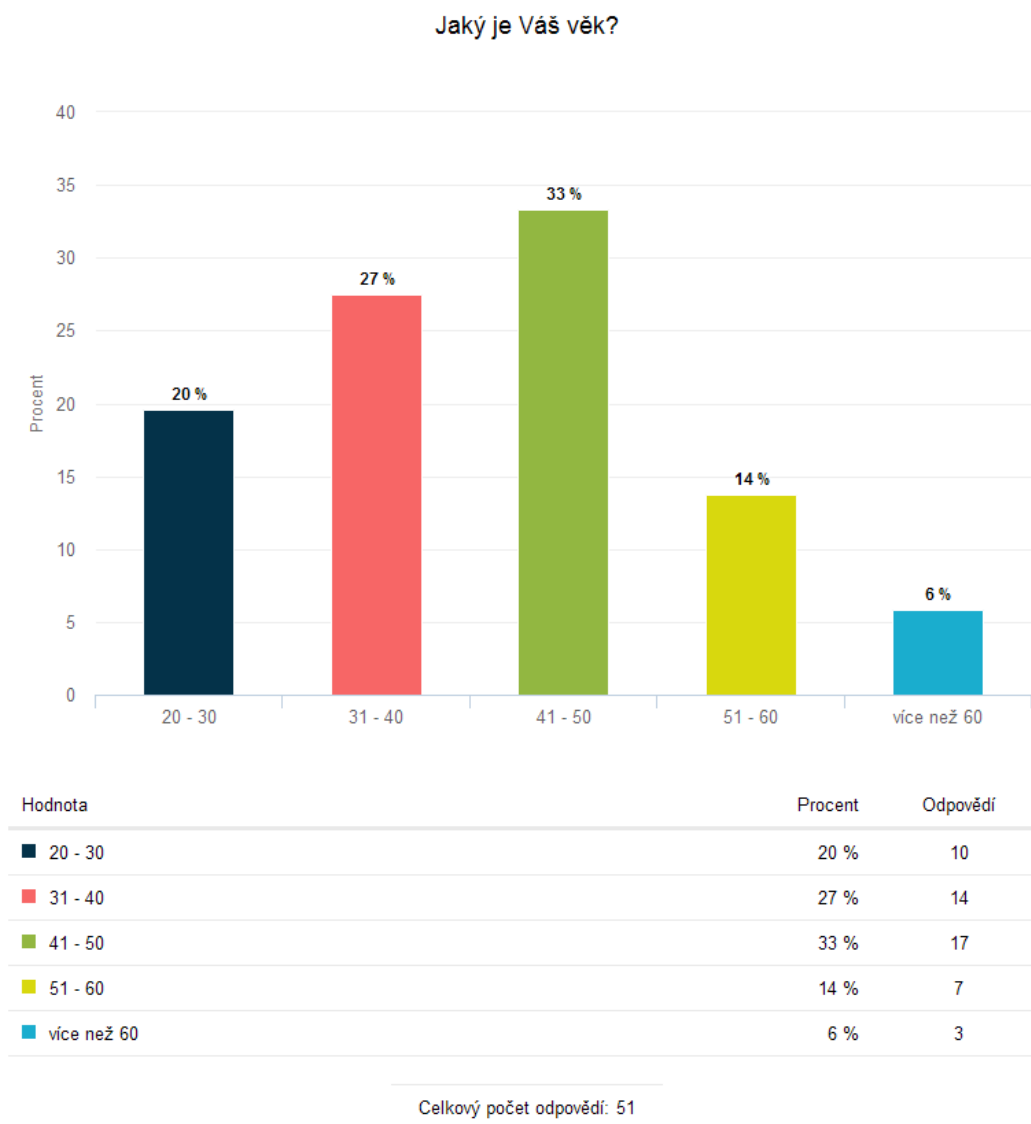

Celkový počet odpovědí: 51

Zdroj: Vlastní zpracování

Z výše uvedeného grafu č. 4 je zřejmé, že informace poskytl nejvíce učitelé ze středních škol – všeobecně vzdělávacích, odborných škol a odborných učilišť.

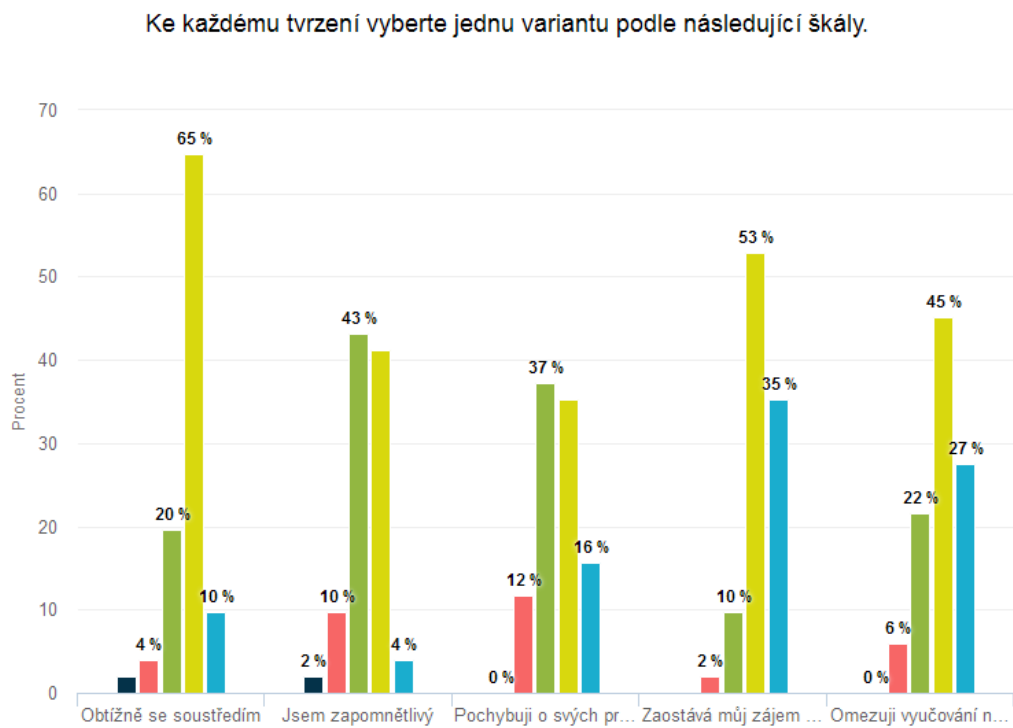
Graf 5 Věk respondentů

Zdroj: Vlastní zpracování

Nejvíce odpovědí na dotazník zaslali učitelé ve věku 41–50 let celkem 33 %, následuje skupina ve věkovém rozpětí 31-40 let celkem 27 % a věkové rozpětí 20-30 let celkem 20 %. Pedagogických pracovníků od 51 let výše odpovědělo rovněž 20 % z celkového počtu odpovídajících.

Graf 6 Projevy syndromu „vyhoření“

	vždy (5)	často (4)	někdy (3)	zřídka (2)	nikdy (1)	Počet odpovědí
Obtížně se soustředím	2 %	4 %	20 %	65 %	10 %	51
Jsem zapomnětlivý	2 %	10 %	43 %	41 %	4 %	51
Pochybuji o svých profesionálních schopnostech	0 %	12 %	37 %	35 %	16 %	51
Zaostává můj zájem o obor	0 %	2 %	10 %	53 %	35 %	51
Omezují vyučování na pouhé zprostředkování učiva	0 %	6 %	22 %	45 %	27 %	51

Zdroj: Vlastní zpracování

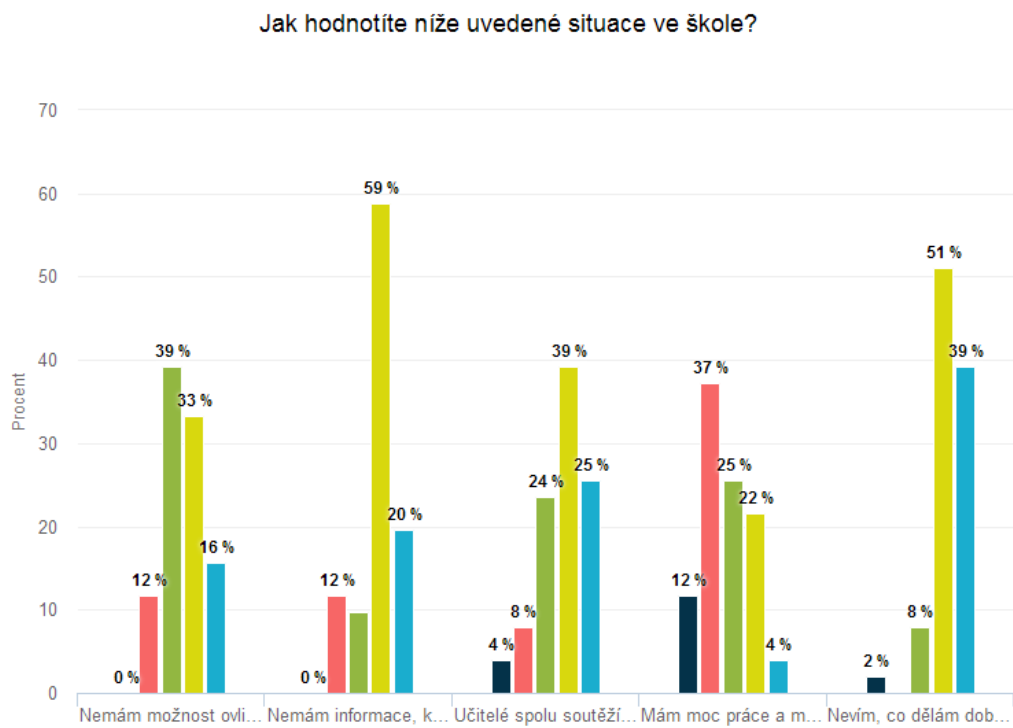
K syndromu „vyhoření“ dochází postupně, trvalým působením celé řady stresorů. Každý jedinec je individualita a každý se s těmito problémy vyrovnává jinak. Z výše uvedeného grafu vyplývá, že každý z učitelů, který se zúčastnil dotazníkového šetření, za své pedagogické praxe pocítil některý z příznaků syndromu „vyhoření“. Odpověď nikdy, ze škály možných odpovědí, nebyla použita u žádného

tvrzení. Nejčastěji bylo používáno vyjádření „zřídka“ a „někdy“, a to u tvrzení: obtížně

se soustředím a jsem zapomětlivý. Někdy o svých profesionálních schopnostech pochybuje 37 % respondentů. Tento údaj může být chápán kladně v tom případě, že je to podnětem pro získávání nových poznatků v oboru, který vyučují. Tuto skutečnost potvrzují odpovědi na tvrzení: zaostává můj zájem o obor – 35 % odpovídajících zvolilo z nabídnuté škály variantu „nikdy“ a 53 % variantu „zřídka“.

Jak je uvedeno výše, v teoretické části této práce, vývoj syndromu „vyhoření“ probíhá zpravidla v pěti plynule navazujících fázích – nadšení, spokojenost, stagnace, apatie, vyhoření. Na základě získaných dat je možné konstatovat, že učitelé, kteří se zapojili do dotazníkového šetření, se nacházejí z velké části ve fázi spokojenosti.

Graf 7 Školní klima

	souhlas (5)	spíše souhlas (4)	něco mezi (3)	spíše nesouhlas (2)	nesouhlas (1)	Počet odpovědí
Nemám možnost ovlivnit rozhodnutí, která se mě týkají	0 %	12 %	39 %	33 %	16 %	51
Nemám informace, které potřebuji pro odvedení dobré práce	0 %	12 %	10 %	59 %	20 %	51
Učitelé spolu soutěží a nespolupracují	4 %	8 %	24 %	39 %	25 %	51
Mám moc práce a málo času	12 %	37 %	25 %	22 %	4 %	51
Nevím, co dělám dobře a co špatně	2 %	0 %	8 %	51 %	39 %	51

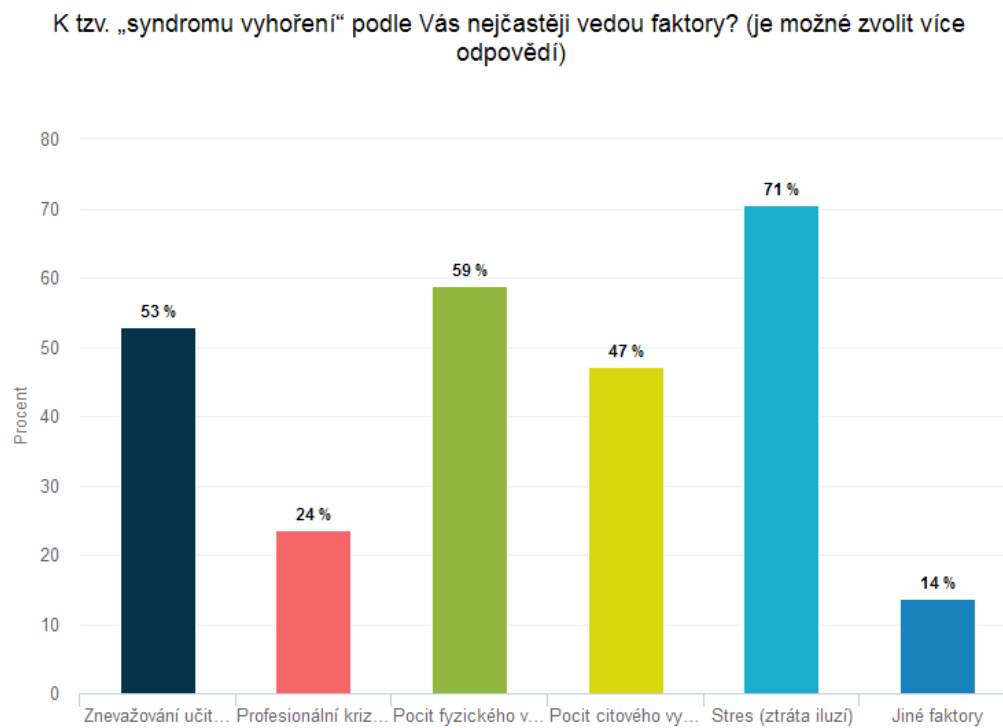
Zdroj: Vlastní zpracování

49 % odpovídajících nesouhlasí, či spíše nesouhlasí s tvrzením, že nemá možnost ovlivnit rozhodnutí, která se ho týkají a 39 % vybralo variantu – něco mezi, pouze 12 % odpovědělo spíše souhlasně a variantu souhlas ne zvolil žádný respondent.

Rovněž tak u tvrzení: nemám informace, které potřebuji pro odvedení dobré práce u varianty souhlas, nebyla žádná odpověď. Naopak možnost spíše nesouhlas a nesouhlas zvolilo 79 % odpovídajících učitelů. Na tvrzení: nevím, co dělám dobře a co špatně vyjádřilo spíše nesouhlas a nesouhlas 90 % respondentů. Se situací mám moc práce a málo času souhlasilo a spíše souhlasilo 49 % a variantu něco mezi zvolilo 25 % odpovídajících pedagogů.

Ze všech odpovědí vyplývá, že většina účastníků dotazníkového šetření, má na jedné straně vytvořeny dobré podmínky pro odvedení práce – mají možnost ovlivňovat rozhodnutí, která se jich týkají, mají potřebné informace, ví, co dělají dobře a co špatně, což je dobrým předpokladem pro možnost zlepšování jejich práce. Na straně druhé problémem zůstává moc práce a nedostatek času. Tato situace je často důsledkem obecně známého faktu, a tím je nedostatek pedagogických pracovníků, zejména u některých oborů. Školy toto často řeší zvýšeným počtem odučených hodin, učitelé učí více předmětů ve více třídách, což je časově náročné, zejména ve fázi přípravy na vyučování.

Graf 8 Faktory vedoucí k syndromu vyhoření

Hodnota	Procent	Odpovědí
■ Znevažování učitelského povolání	53 %	27
■ Profesionální krize (negativní postoj k sobě jako učitel i ke svému povolání)	24 %	12
■ Pocit fyzického vyčerpání (únava, ztráta energie)	59 %	30
■ Pocit citového vyčerpání (podrážděnost, deprese)	47 %	24
■ Stres (ztráta iluzí)	71 %	36
■ Jiné faktory	14 %	7

Celkový počet odpovědí: 51

Zdroj: Vlastní zpracování

Mezi nejčastější faktory vedoucí k syndromu „vyhoření“ byly označeny respondenty dotazníkového šetření: stres (ztráta iluzí) 71 %, pocit fyzického vyčerpání (únava ztráta energie) 59 %, znevažování učitelského povolání 53 %

a pocit citového vyčerpání (podrážděnost, deprese) 47 %. Jiné faktory označilo 14 % odpovídajících a jejich četnost je uvedena v tabulce č. 2.

Výše uvedená data potvrzují informace, které jsou uvedeny v teoretické části této práce.

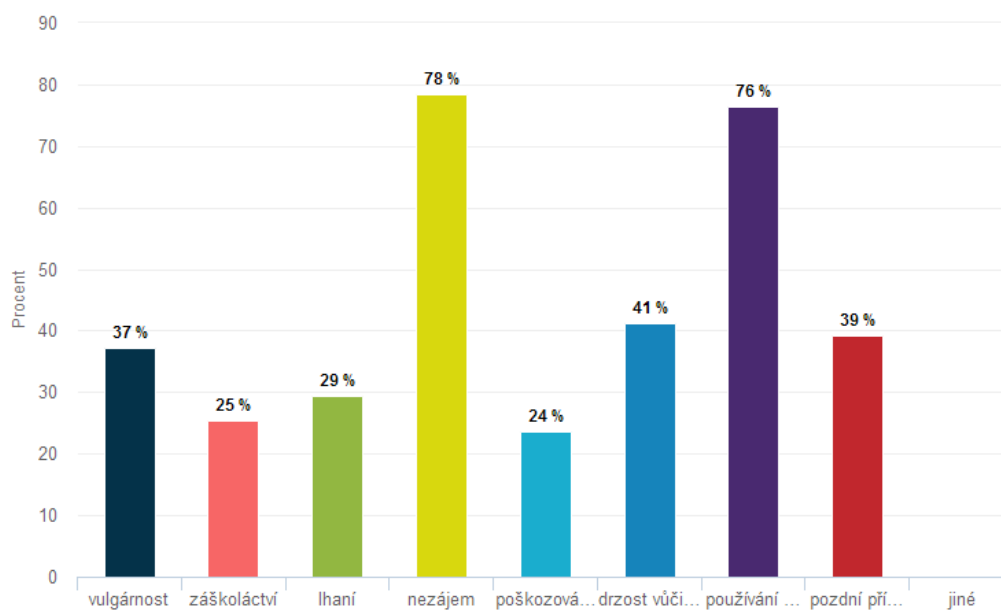
Tabulka 2 Jiné faktory vedoucí k syndromu vyhoření

Hodnota	Četnost odpovědí
Inteligence žáků, jejich vztah k učení, inteligence rodičů (já chci, aby moje dítě mělo maturitu, /student na to nemá, ale vina je to učitele.	1
Nevhodný přístup vedení školy k šikaně, kdy tuto pozici nejste schopni ze svého postavení ovlivnit	1
Nezájem ze strany studentů	1
Přestává být důležitý výsledek vzdělávání, hodnotí se spíše, jestli byla použita technika a popř. se děti pobavily	1
Špatná legislativa, chování nadřízených složek-ČŠI, KÚ, žádná podpora učitele	1
Špatné vedení školy	1
Učitel často nevidí za svou práci žádný výsledek (ač se hodně snaží, žáci mají špatné výsledky nebo nezájem o učivo)	1

Zdroj: Vlastní zpracování

Graf 9 Formy nevhodného chování žáků

S jakými formami nevhodného chování žáků jste se ve své učitelské praxi setkali?
(vyberte maximálně 3 možnosti - ty, které jsou nejčastější)

Hodnota	Procent	Odpovědí
■ vulgárnost	37 %	19
■ záškoláctví	25 %	13
■ lhaní	29 %	15
■ nezájem	78 %	40
■ poškozování majetku (lavice, učebnice)	24 %	12
■ drzost vůči učitelům	41 %	21
■ používání mobilu při výuce	76 %	39
■ pozdní příchody	39 %	20
■ jiné	0 %	0

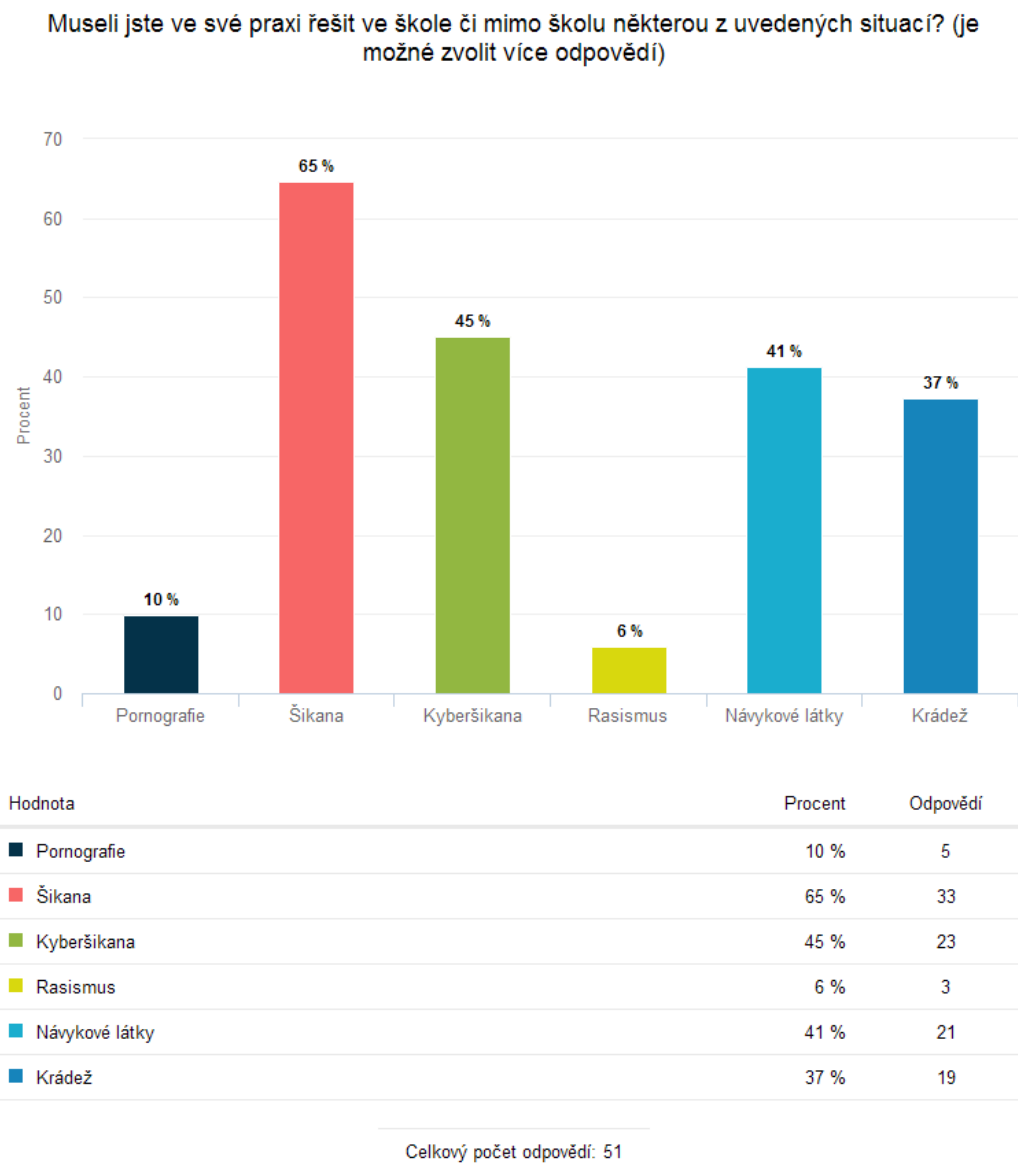
Celkový počet odpovědí: 51

Zdroj: Vlastní zpracování

Na základě získaných odpovědí od učitelů vyplývá, že nejčastěji se ve své praxi setkali s těmito formami nevhodného chování: nezájem 78 %, používání

mobilitu při výuce 76 %, drzost vůči učiteli 41 % a pozdní příchody 39 %, vulgárnost 37 %, lhaní 29 %. Jedna odpověď byla v kategorii jiné, ale nebyla konkretizovaná.

Graf 10 Řešené situace v praxi

Zdroj: Vlastní zpracování

Z odpovědí na otázku zda musel učitel, či učitelka, řešit některou z výše uvedených situací ve škole, či mimo školu vyplývá, že nejčastěji řešili šikana 65 %

odpovědí, kyberšikanu 45 %, návykové látky 41 %, krádeže 37 % a rasismus 6 %. Ukazuje se, že ve školách se začínají projevovat i v oblasti nevhodného chování žáků nové technologie, zejména zneužívání sociálních sítí (kyberšikana), a to nejen mezi žáky, ale i žáků vůči učitelům. Nejnižší výskyt je uveden u projevů rasismu. Zde je nutno poznamenat, že rasismus a jeho některé projevy mohou být příčinou šikany a tudíž mohou být zahrnuty do této kategorie. (Otázka v dotazníkovém šetření se netýkala konkrétních případů šikany a jejich příčin).

Tabulka 3 Nejčastější projevy nevhodného chování

Hodnota	Četnost odpovědí
Drzé chování	14
Ignorance autorit	3
Kyberšikana	4
Šikana	6
Lhostejnost k výuce	9
Používání mobilního telefonu při výuce	9
Návykové látky	4
Podvádění při testech	2
Pozdní příchody	1
Používání vulgarit	5
Záškoláctví	5

Zdroj: Vlastní zpracování

V tabulce č. 3 jsou uvedeny nejčastější formy nevhodného chování podle odpovídajících učitelů. Nejvíce odpovědí uvedlo drzé chování, následuje používání

mobilů při výuce, lhostejnost k výuce a šikana. Používání mobilů při výuce je častým problémem, který se snaží školy řešit různými způsoby ve školním řádu. Avšak realitou zůstává, že v řadě případů žáci a ani rodiče případným kárným postihům, v případě opakovaného porušování školního řádu z výše uvedeného důvodu nepřikládá význam.

Tabulka 4 Řešení nevhodného chování

Hodnota	Četnost odpovědí
Alternativní tresty	4
Důslednost	8
Otevřená komunikace se žáky	6
Nadhled - chladná hlava	6
Konzultace s kolegy	6
Krátkodobé vyloučení z kolektivu	1
Komunikace s rodiči	5
Podpora vedení školy	4
Osobní domluva	6
Psychologická praxe	1
Výchovný poradce	2

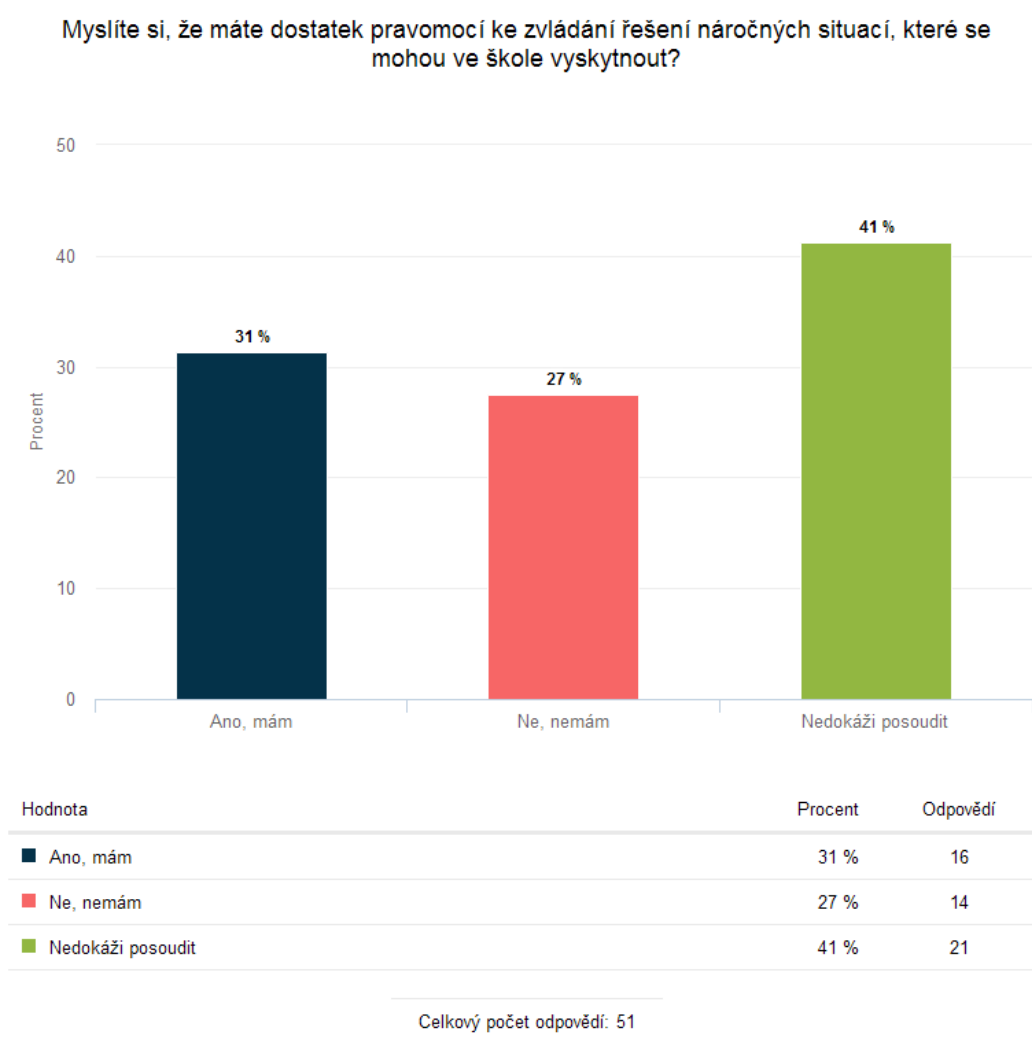
Zdroj: Vlastní zpracování

Na otázku, co osobně učiteli, či učitelce, nejvíce pomohlo při řešení nevhodného chování žáka, mnoho respondentů odpovědělo, že důslednost, zachování nadhledu (chladná hlava), otevřená komunikace se žáky, konzultace s kolegy.

V současné době pracují na školách výchovní poradci a stále častěji i školní psychologové.

Na základě dat uvedených v tabulce č. 4 je však patrné, že odpovídající učitelé v dalí přednost konzultaci s kolegou, což může souviset s mírou závažnosti nevhodného chování.

Graf 11 Právomoci k řešení náročných situací

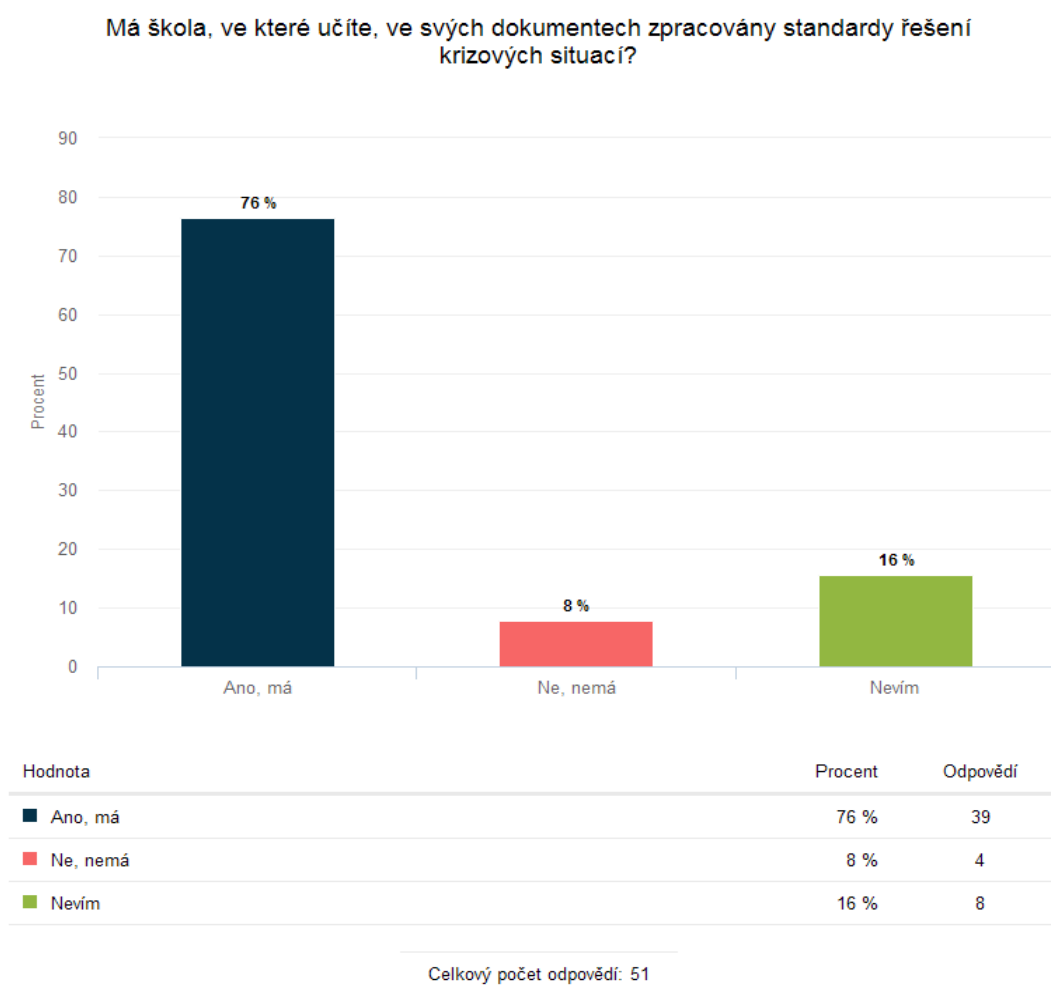

Zdroj: Vlastní zpracování

To, že mají dostatek pravomocí ke zvládnání řešení náročných situací, které se mohou ve škole vyskytnout, se domnívá 31 % odpovídajících učitelů, 27 % je

toho názoru, že nemá a 41 % to nedokáže posoudit. Vysoké procento těch, kteří toto nedokáží posoudit, může být dáno i skutečností, že učitel a jeho rozhodnutí bývá konfrontováno s rodiči a ti nejsou vždy objektivní v situacích, které se týkají jejich dětí, na jedné straně a na druhé straně vedením školy. Ne vždy má učitel podporu právě ze strany vedení školy. To se může projevit nejistotou ve zvládnání řešení náročných situací.

Graf 12 Zpracování standardů k řešení krizových situací

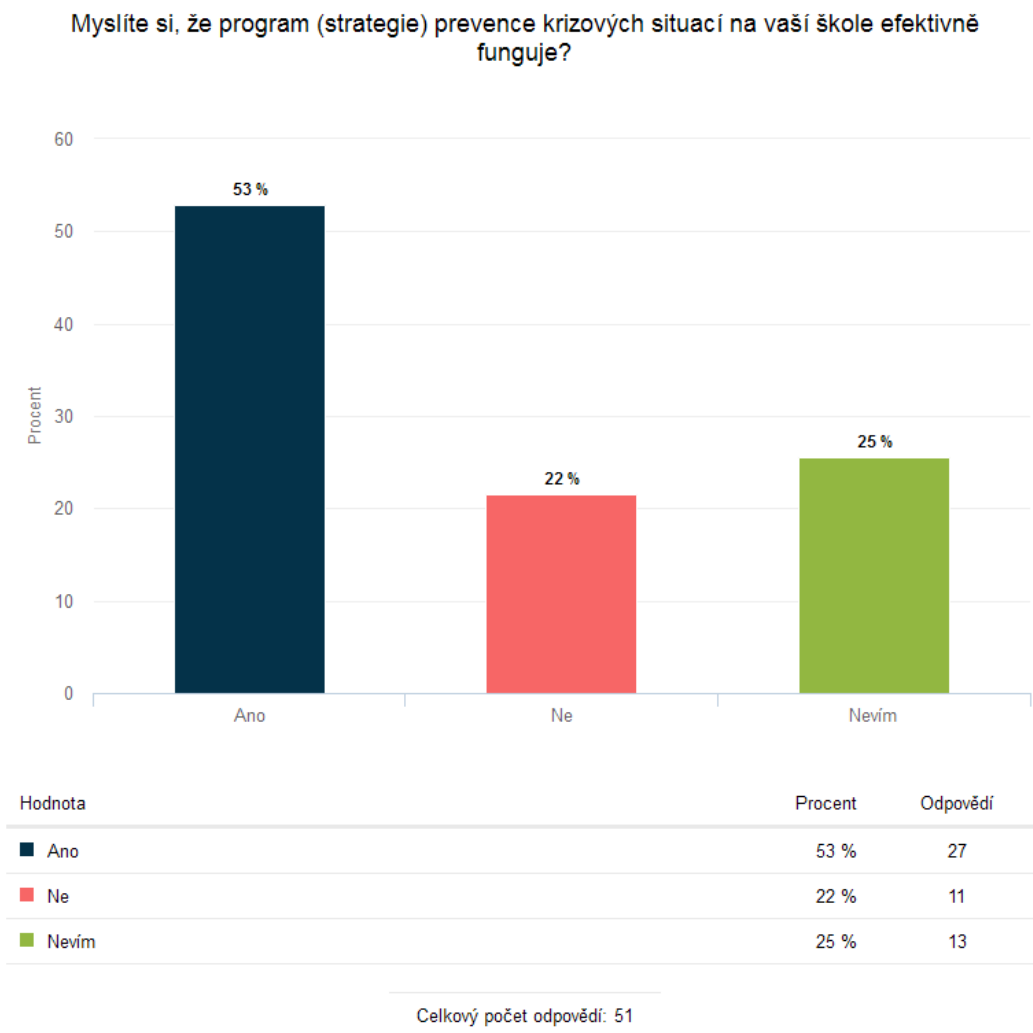

Zdroj: Vlastní zpracování

Standarty řešení krizových situací mají školy zpracovány ve svých školních dokumentech a jsou k tomu, Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy, vydávány metodické pokyny. Tuto skutečnost potvrdily ve svých odpovědích i respondenti dotazníkového šetření, když na otázku: má škola, v které učíte, ve svých dokumentech zpracovány standarty řešení krizových situací 76 % odpovědělo, že ano.

8 % se vyjádřilo, že ne a 16 % že neví. Tato data mohou souviset s faktem, že dotazníkového šetření se zúčastnilo 22 % učitelů s praxí do 5 let (graf č. 2) a je možné, že v době, kdy odpovídali na dotazníkové otázky, se ještě podrobně neseznámili se všemi dokumenty školy, ve které učí.

Graf 13 Efektivnost programu prevence krizových situaci

Zdroj: Vlastní zpracování

Data o efektivním fungování programu (strategie) prevence krizových situaci na školách, kde vyučují respondenti, potvrzují informace, které se objevily již v předchozí otázce a nedochází zde k výrazným odchylkám. 53 % odpovídajících si myslí, že programy prevence na jeho škole jsou efektivní, 22 % si myslí, že ne a 25 % neví. Názory odpovídajících jsou odrazem jejich zkušeností z pedagogické praxe.

5 Závěr

Tématem této práce je „Učitel v náročné situaci a možnosti efektivního řešení“. Cílem práce je zjištění a posouzení efektivnosti strategií řešení krizových situací, s nimiž se v současné době učitelé nejvíce setkávají při své práci, a to na vybraných středních školách. Dílčím cílem práce je pak zjištění využívání těchto strategií pedagogickými pracovníky při zvládnání náročných situací s žáky.

Teoretická část se zabývá stručnou charakteristikou povolání učitele, je zde uvedena deskripce modelových případů krizových situací.

Praktická část vychází z informací získaných od pedagogických pracovníků, z jejich praktických zkušeností, a to formou dotazníkového šetření.

Obsah dotazníkových otázek je orientován na četnost výskytu nestandardních situací, styly řešení konfliktů, nebezpečí syndromu „vyhoření“ a využívání modelových strategií řešení, uvedených v ŠVP. Šetření je zaměřeno na vybrané střední školy regionu Kladno.

Na základě získaných údajů je možné konstatovat, že všichni respondenti se ve své pedagogické praxi ve škole i mimo ní setkali s různými formami náročných situací, které museli řešit. Nejčastější formou krizové situace byla označena šikana a kyberšikana. Mezi nejčastější formu nevhodného chování žáků, se podle odpovídajících učitelů pak řadí drzost chování k učitelům a používání mobilu při výuce. Učitelům při řešení těchto situací v jejich pedagogické praxi nejvíce, na základě jejich informací, pomáhá důslednost, zachování „chladné hlavy“, konzultace s kolegy a otevřená komunikace se žáky.

Většina odpovídajících pedagogů potvrdila, že škola, na které učí, má ve svých školních dokumentech zapracovány standardy řešení krizových situací a programy

(strategie) jejich prevence. Více jak polovina odpovídajících si myslí, že jsou tyto dokumenty a v nich navržená řešení efektivní. Získaná data však také ukázala na skutečnost, že stále existuje skupina pedagogů, byť ne příliš veliká, která o standardech krizových situací a jejich prevenci na škole, ve které učí, neví a nedokáže tak posoudit jejich efektivitu.

Syndromu „vyhoření“ u pedagogických pracovníků se v současné době věnuje značná pozornost. Existuje dostatečné množství odborné literatury, odborných školeních atd.

Z výsledků dotazníkového šetření je možné konstatovat, že z odpovědí na otázky v dotazníku, zaměřených na tuto problematiku vyplývá, že učitelé, kteří odpovídali na otázky, jsou většinou spokojeni s podmínkami pro svoji práci, mají možnost ovlivňovat rozhodnutí, která se jich týkají, ví, co dělají ve své práci dobře a co špatně. To je dáno vždy přístupem vedení konkrétní školy. Problémem zůstává nedostatek času a hodně práce. Vzhledem k tomu, že se jedná o ne příliš nedobře nastavený systém ve školství, není často v silách škol se s ním vypořádat. Změnou by mohla být reforma financování regionálního školství a nástup dostatečného množství mladých kvalifikovaných pedagogů do škol.

6 Seznam použitých zdrojů

Tištěné zdroje

FONTANA, David. *Psychologie ve školní praxi: příručka pro učitele*. Vyd. 3. Přeložil Karel BALCAR. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-725-1.

HAVLÍK, Radomír a Jaroslav KOŤA. *Sociologie výchovy a školy*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-327-7.

HOLEČEK, Václav. *Psychologie v učitelské praxi*. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3704-1.

MEŠKOVÁ, Marta. *Motivace žáků efektivní komunikací: [praktická příručka pro učitele]*. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0198-4.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování*. Vyd. 5. Přeložil Štěpán KOVAŘÍK. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-427-4.

RIEF, Sandra F. *Nesoustředěné a neklidné dítě ve škole: praktické postupy pro vyučování a výchovu dětí s ADHD*. Vyd. 4. Přeložil Lenka STAŇKOVÁ. Praha: Portál, 2010. Speciální pedagogika. ISBN 978-80-7367-728-2.

ŘÍČAN, Pavel. *Agresivita a šikana mezi dětmi: jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. Praha: Portál, 1995. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-049-9.

TESAŘOVÁ, Martina. *Jak na žáky: zvládání náročných situací ve třídě*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1047-4.

VALÍŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3357-9.

Elektronické zdroje

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy [online]. 2018 [cit. 2018-08-05]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/>

Standardy pro řešení krizových situací. ZŠ Straškov - Vodochody [online]. 2018 [cit. 2018-08-05]. Dostupné z: <https://www.zsstraskov.cz/upload/files/2017-2018.../standardy-krizovych-situaci.docx>

7 Seznam tabulek

Tabulka 1 Standardní řešení krizové situace	28
Tabulka 2 Jiné faktory vedoucí k syndromu vyhoření	40
Tabulka 3 Nejčastější projevy nevhodného chování	43
Tabulka 4 Řešení nevhodného chování	44

8 Seznam grafů

Graf 1 Prevence syndromu vyhoření	19
Graf 2 Pohlaví respondentů	31
Graf 3 Délka pedagogické praxe.....	32
Graf 4 Působíště respondentů	33
Graf 5 Věk respondentů	34
Graf 6 Projevy syndromu „vyhoření“	35
Graf 7 Školní klima.....	37
Graf 8 Faktory vedoucí k syndromu vyhoření	39
Graf 9 Formy nevhodného chování žáků.....	41
Graf 10 Řešené situace v praxi	42
Graf 11 Pravomoci k řešení náročných situací	45
Graf 12 Zpracování standardů k řešení krizových situací	46
Graf 13 Efektivnost programu prevence krizových situací	48

9 Seznam zkratek

apod.	a podobně
atd.	a tak dále
IVP	individuální vzdělávací program
MDP	materiální didaktické pomůcky
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MŠMT	Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy
ŠVP	školní vzdělávací program
tzv.	takzvaný
ZŠ	základní škola

10 Přílohy

Příloha 1 Dotazník

Vážená paní učitelko, vážený pane učiteli,

jmenuji se Miloslava Vostrá a jsem studentkou oboru Učitelství odborných předmětů v Institutu vzdělávání a poradenství České zemědělské univerzity v Praze. Tématem mojí bakalářské práce je Učitel v náročné situaci a možnosti efektivního řešení, jejíž součástí je i tento dotazník. Chci Vás proto poprosit o jeho vyplnění.

Vyplnění dotazníku je anonymní a všechny údaje budou použity pouze pro potřebu mojí bakalářské práce.

Osobní údaje

1. Zakroužkujte, zda jste žena nebo muž

- Žena
- Muž

2. Jak dlouhou máte pedagogickou praxi? (zakroužkujte).

- do 5 let
- 6- 15 let
- 16-30 let
- Více

3. Na jaké škole učíte nebo na jaké škole jste učili? (zakroužkujte)

- Základní škola
- Střední škola – všeobecně vzdělávací nebo odborné učiliště
- Vyšší odborná škola
- Vysoká škola
- Střední odborná škola
- Jiná

4. Jaký je Váš věk? (zakroužkujte).

- 20 – 30
- 31 – 40
- 41 – 50
- 51 – 60
- Více než 60

5. Ke každému tvrzení napište jednu variantu podle následující škály.

Vždy	často	někdy	zřídka	nikdy
5	4	3	2	1

- a) Obtížně se soustředím
- b) Jsem zapomětlivý
- c) Pochybuji o svých profesionálních schopnostech
- d) Zaostává můj zájem o obor
- e) Omezují vyučování na pouhé zprostředkování učiva

6. Jak hodnotíte níže uvedené situace ve škole? (označte podle stupnice).

1 – nesouhlas

2 – spíše nesouhlas

3 - něco mezi

4 – spíše souhlas

5 - souhlas

- a) Nemám možnost ovlivnit rozhodnutí, která se mě týkají
- b) Nemám informace, které potřebuji pro odvedení dobré práce
- c) Učitelé spolu soutěží a nespolupracují
- d) Mám moc práce a málo času
- e) Nevím, co dělám dobře a co špatně

7. Jaké jsou, podle Vás, nejčastější příznaky tzv. „syndromu vyhoření“ (zakroužkujte, je možné zvolit více možností).

- Znevažování učitelského povolání
- Profesionální krize (negativní postoj k sobě jako učiteli i ke svému povolání)
- Pocit fyzického vyčerpání (únava, ztráta energie)
- Pocit citového vyčerpání (podrážděnost, deprese)
- Stres (ztráta iluzí)
- Jiné faktory (zkuste uvést jaké)

.....

8. S jakými formami nevhodného chování žáků jste se ve své učitelské praxi setkali? (zakroužkujte 3 možnosti, které jsou podle Vás nejčastější).

- Vulgárnost
- Záškoláctví
- Lhaní
- Nezájem
- Poškození majetku (lavice, učebnice)
- Drzost vůči učiteli
- Používání mobilu při výuce
- Pozdní příchody
- Jiné

.....
.....

9. Museli jste ve své praxi řešit ve škole či mimo školu některou z uvedených situací? (zakroužkujte libovolný počet možností).

- Pornografie
- Šikana
- Kyberšikana
- Rasismus
- Návykové látky (drogy, alkohol, cigarety)
- Krádež

10. Které formy nevhodného chování jsou podle Vás nejčastější? (vypište).

.....
.....

.....
.....

11. Co Vám osobně při řešení nevhodného chování žáka nejvíce pomohlo? (vypište).

.....
.....
.....
.....

12. Myslíte si, že máte dostatek pravomocí ke zvládnutí řešení náročných situací, které se mohou ve škole vyskytnout? (zakroužkujte).

- Ano, mám
- Ne, nemám
- Nedokáži posoudit

13. Má škola, ve které učíte, ve svých dokumentech zpracovány standardy řešení krizových situací tzn.? (zakroužkujte).

- Ano, má
- Ne, nemá
- Nevím

14. Myslíte si, že program (strategie) prevence krizových situací na vaší škole efektivně funguje? (zakroužkujte).

- Ano
- Ne
- Nevím